E-Dil

(5) 2015

Mübeccel ÇUBUKÇUOĞLU[1]

AD – SIFAT YANTÜMCELEME OLGULARININ TÜRKÇE VE MACARCA BAĞLAMINDA KARŞILAŞTIRILMASI

- *Yazının bilimsel içeriğinden yazarı sorumludur.*
- *Bu çalışma referans gösterilmeden kullanılamaz. Referans için aşağıdaki adresi kullanabilirsiniz:*

Çubukçuoğlu, M. (2015). Ad - Sıfat Yantümceleme Olgularının Türkçe ve Macarca Bağlamında Karşılaştırılması. *E-Dil Dergisi,* Sayı 5, 1-58.

www.e-dil.net

bilgi@e-dil.net

[1] Çubukçuoğlu, Mübeccel. Dokuz Eylül Üniversitesi, Yüksek Lisans Öğrencisi (mubeccelcubukcuoglu@hotmail.com).

Ad - Sıfat Yantümceleme Olgularının Türkçe ve Macarca Bağlamında Karşılaştırılması

The Facts of Noun-Relative Clause a Comparision Study in Turkish And Hungarian's Context

Özet

Dil incelemelerinin başlangıcı yazının ortaya çıkmasıdır. Yazı dizgelerinin bir araya gelerek oluşturmak istenilmesi için ilk önce o dilin yapısının bilinmesi gerekmektedir. Dil konusunda bilinen en eski çalışmalar Hint'e ve eski Yunana' a kadar uzanmaktadır. İngiliz Sir W. Jones' ın Sanskritçeyi keşfetmesiyle ortaya çıkan diller arasındaki akrabalık sorunu, yirminci yüzyıl dilbilimin gidişatını belirleyen temel bir etken olmuştur. Sanskritçe üzerinden yola çıkarak birçok dil karşılaştırılarak genetik ve tipolojik olarak sınıflandırılmaya gidilmiştir. Dil ailelerinin oluşturulması için kullanılan bu yöntem ve ilkelerin belirlenmesi diller arasındaki dilsel değişimleri ve ilişkileri de ortaya koyan genel bir kuramın oluşmasını sağlamıştır. Bu çalışmada, Ural- Altay dil ailesi içerisinde yer alan Türkçe ile Ural dil ailesi içerisinde yer alan Macarcada ad ve sıfat yantümce yapılarına ilişkin karşılaştırmalı görünümler sunulacaktır. Türkçe dilbilgisi konuları (zaman, kişi, durum, özne uyumu, nesne uyumu, kişi uyumu, vb) temel alınarak oluşturulan veritabanı Macarcaya çevrilecek ve sesletimi yapılacaktır. Bu çalışmada, Türkçede kullandığımız yantümceleme olgusunun Macar dilinde görünümünün incelenmesi amaçlanmaktadır.

Anahtar sözcükler: Ad Yantümceleme, Sıfat Yantümceleme, Dilbilgisi Konuları, Türkçe, Macarca.

Abstract

The start of the language studies is the emergence of writing system. At first it needs to be known the structure of the language to create the writing system by gathering. The oldest studies about the language extend over Indian and Ancient Greek Era. The affinity problem among the languages that revealed by being explored Sanskrit by British Sir W.Jones was a basic factor that sets the tone of linguistics in 20th century. By analysing Sanskrit, many languages were compared and classfied as genetically and typologically. These methods and principles determined to make language families led to reveal a general theory about the linguistics exchanges and connections among the languages.

This study aims to analyze and compare Turkish included in Ural Altaic language family and Hungarian included in Uralic language family in respect to noun and relative clause structures.

The corpus of the study consists of sentences which have been prepared on the basis of Turkish grammar topics (tense, person, case, subject agrement, object agrement, personal agrement etc.) and these sentences will be translated into Hungarian and pronounced.

Key Words: Noun Sub Clause, Relative Clause, Grammar Topics, Turkish, Hungarian.

Giriş

Dillerin tek bir *kök dil*den doğduğu görüşü yaygındır. İtalyan Sasetti ve daha sonrasında İngiliz Sir W.Jones'un Sanskritçenin Hindistan'daki Veda metinlerindeki keşfi ile başlayan sözcük biçim temelli dil çalışmalarında birçok dilin karşılaştırılması dillerin benzerliklerini ortaya koymuştur. Dilleri sınıflama isteği, diller arasındaki ortak özellikleri ortaya çıkarma gereğini, bu gereklilik sonucu ortaya çıkan saptamalar da diller arası ortak özelliklerin keşfini beraberinde getirmiştir. Böylelikle elde edilen veriler ışığında karşılaştırmalı dilbilgisi alanı oluşmuştur (Kıran ve Eziler Kıran, 2013: 34-35).

19. yüzyılda Sanskritçe ve batı klasik dilleri arasındaki benzerlik ve farklılıklar sözcüğün varoluşsal durumuna bakılarak içsel yapısı ele alınmadan incelendi. 20.yüzyılla birlikte dillerdeki sözcüklerin işlevine bakıldı. 20. yüzyılda Bloomfield, Hjemslev ve Harris tarafından karşılaştırılan diller üzerinden biçim ve sözcük ayrımı yapıldı. Daha sonraki dönemlerde bu sınıflandırmalar içerisine sesbilim, sözdizim, anlambilim ve edimbilim alanları da dahil edildi (Uzun, 2004 : 107).

Çalışma kapsamında kaynak dil olarak kullanacağımız Türkçe, dillerin biçim sınıflandırılması temel alındığında ekleyen (agglutinating) grubunda yer almaktadır. Ekleyen diller bolca bağımlı biçimbirime sahip olan dillerdir ve bu dillerde biçimbirim sınırları son derece net ayrımlarla belirlenmektedir (Uzun, 2006:111). Ekleyen dillerde yaygın olan, soneklerin bulunmasıdır ama bu durum bütünüyle tipolojik değildir. Dünya dillerinde sona - ekleme durumu oldukça yaygın olan bir durumdur. Ekleyen dillere Macarca, Fince, Japonca ve Korece dilleri örnek verilebilir. Bu tür dillerde baskın görünüm sonek olup türetimsel ve çekimsel biçimbirimler üst üste eklenebilir (Uzun, 2006 : 111).

(1) a. bil_ -mi -yor -um

OLMSZ- ŞİM- 1.TK.

b. okul -da -lar

BUL- 3.ÇĞL

c. oku_ ma -dı -k

OLMZ- GEÇ- 1.ÇĞL

Türkçeye sözdizimsel sınıflandırma açısından bakıldığında baskın dizilişin Özne-Nesne-Eylem 'ÖNE' biçiminde olduğu görülmektedir, fakat Türkçe eklenildiği biçimbirimler

dâhil genel dilbilgisi yapısı açısından bakıldığında çalkalamaya (esneklik) izin veren bir yapıya sahiptir (Uzun, 2004 : 100).

(2) a. Büşra hastaneye gitti.

b. Hastaneye Büşra gitti.

c. Gitti Büşra hastaneye.

d. Hastaneye gitti Büşra.

e. Gitti hastaneye Büşra.

f. Büşra gitti hastaneye.

Verilen tümcelere bakıldığında Türkçenin salt ÖNE dizilişine sahip olmadığı açıkça görülmektedir; fakat Türkçede (ÖNE) dizilişi altında ele alınmasının nedeni baskın dizilişe sahip olması ve çalkalamaya izin vermesi bazı dilbilgisel durumlarla ve anlambilimsel ilişkilerle açıklanabilmektedir. Bu veriler sonrasında Türkçede her durumda bu farklılaşmayı elde edebilir diye bir yargıda bulunmak her zaman geçerli olmayabilir.

(3) a. Mutluluk para getirir.

b. Para mutluluk getirir.

Örneklere bakıldığında (3a) tümcesindeki sözcük dizilişinde *mutluluk* anlambilimsel açıdan *edici*(agent) rolündeyken*para* ise*konu*(theme)durumundadır ve anlamsal açıdan 'mutlu olursan paranda olur' çıkarımında bulunulur. (3b) tümcesinde ise *para* anlambilimsel açıdan *edici* rolünde ve *konu* ise *mutluluktur*, anlamsal açıdan 'paran varsa mutlu olursun' çıkarımını sağlamaktadır. Bu açıdan Türkçenin temel sözcük dizilişi ÖNE olarak belirlenir.

Günay'a (2013 : 138) göre; kaynak bakımından diller Türkçe, Ural- Altay dil ailesi içinde yer alır ve bu ailenin Altay kolunun Batı grubu içerisinde sınıflandırılmıştır. Türk, Moğol, Tunguz, Kore ve Japonca dilleri kurama göre ortak bir atadan gelmektedir. Ural-Altay dillerine ilk dikkat çeken İsveçli subay Johann Philipp Tabberttir daha sonrasında Ural - Altay dilleri kuramının gerçek kurucusu Gustaf John Ramstedttir (Ercilasun, 2011 : 17).

Türkçe içerisinde bulunduğu Altay dil ailesinin çekim ve türetim bağlamında sonek kullanımı görülürken bu dil içerisinde cinsiyet ayrımı olmadığı için sözcüklerin içsel yapısında herhangi bir değişiklik görülmemektedir.

Çalışmamızda hedef dil Macarca olup Ural- Altay dil ailesinin bir üyesidir. Bu ailenin büyük bir bölümü Ural'ken diğer bir bölümü Somoyedic dillerdir. Bütün bu dil ailelerinin Ural

olarak adlandırılmasının nedeni eski bir rivayete göre ilk dilin Ural dili olduğu sanılmasıdır ve Ural dağı çevresinde konuşulan ilk dil olarak bilinmektedir (Honti, 2005:1). Macarca Ural-Altay dalının Ural kısmıyla ilişkilidir. Macarca, Macaristan'ın resmi dili olup yaklaşık 15 milyon konuşanı bulunurken bunun 4 milyon konuşucusu Macaristan dışındandır. Macarca da ünlü ve ünsüz ses dizgesi açısından zengin bir dil görünümü yansıtmaktadır. 14 ünlü ve 25 ünsüz olmak üzere toplamda 39 sesten oluşmaktadır. Ünlü seslerin ayırıcı özelliğine bakıldığında 5 çift farklı özellik gösterdiği görülmektedir. Bu farklılık ünlü sesin uzun ve kısalığı olarak ele alınır; /i/, /í/, /o/, /ó/, /u-ú/, /ü-ü/. Geriye kalan /e- é/ ve /a-á/ sesleridir.Kısa ünlüler (¨) simgesiyle ifade edilirken uzun ünlüler (´) tiz simgesiyle ya da çift tizler (˝) simgesiyle Macarcada ayırıcı özellikler belirtilir. Sınıflandırılan 25 ünsüz ses çıkış yerleri, ötümsüzlük, nicelik gibi özelliklerle belirtilir. Aşağıda verilen tabloda ünsüz ayrımını göstermektedir;

Çizelge 1: Ünsüz Tablosu

	Dudaksıl /Dişsil Dudaksıl		Dişsil / Dişyuvasıl		Damaksıl		Artdamaksıl		Gırtlaksıl
	-öt	+öt	-öt	+öt	-öt	+öt	-öt	+öt	-öt
Patlamalı	/p/	/b/	/t/	/d/	/ty/ [t’]	/gy/ [d’]	/k/	/g/	
Patlamalı-sürtünmeli			/c/ [ts]	/dz/	/cs/ [c’]	/dzs/ [j’]			
Sürtünmeli	/f/	/v/	/sz/ [s]	/z/	/s/ [s’]	/zs/ [z’]			/h/
Genizsil		/m/		/n/		/ny/ [n’]			
Yan daralma				/l/					
Yaklaşma				/r/					

Biçimbilimsel açıdan Macarca ele alındığında dil sınıflandırma sistemi içerisinde eklemeli dil yapısına sahiptir. Macar dilinde sayı, kişi, cinsiyet, durum, adıl belirleyicileri ve zaman biçimbirimleri (geniş, gelecek, geçmiş zaman) bulunmaktadır. *Belirtisiz belirleyiciler* (indefinite) ve *belirtili belirleyiciler* (definite) diye adlandırılan ulamlar eklendiği sözcüğün

son sesleminde bulunan sesin ünlü-ünsüz ayrımına göre değişkenlik göstermektedir (*A város – bu şehir, Az autó –bu araba*). Belirtili belirleyicilerin gösterme adılı olarak kullanımına rastlanırken, belirtisiz belirleyiciler '1' sayısı yerine kullanılabilmektedir. Macarcada iki biçimde eylem çekimlemesi görülmektedir: özne odaklı ve nesne odaklı. Özne odaklı eylemler; nesnesiz eylemler ya da nesnesi belirli olan nesneli görülen eylemler: *(viszkedett (kaşındı), járt (geldi), volt (oldu))*. Nesne odaklı eylemler; eylemin yanında belirli bir nesnesi olan ve nesne alma zorunluluğu bulunan eylemlerdir *(megsimogatta azt (onu okşadı), elmondta azt (şunu söyledi/dedi), őt várta (onu bekledi))*. Macarcada *yalın durum* (nominative), *belirtme durumu* (accusative), *yönelme- tamlayan durumu*(dative - genitive), *araçlık durumu*(instrumental), *koşul kip durumu* (essive - modal), *geçişli durum* (translative), *neden-sonuç durumu*(causal - final), *giriş durumu* (illative), *yükselme durumu* (sublative), *bulunma durumu (*allative), *içindelik durumu* (inessive), üstündelik durumu (superessive), *yakınlık durumu* (adessive), *çıkış durumu* (elative), *iniş durumu* (delative), *çıkma durumu* (ablative), *varış durumu* (terminative), *biçimsel durum* (formal), *zaman durumu* (temporal) adlara eklenen durumlardır. Sözdizimsel açıdan Macarcaya bakıldığında özgür sözcük dizilişine sahip olduğu görülmektedir. Ancak, bu özgür sözcük dizilişi tümcelerin düzeyini ifade ettiği gibi; baskın dizilişte durumların ve dilbilgisel işlevlerin özgür duruma uyması sonucu kullanılır. Temel sözcük dizilişi konu + odak + çekimli eylem + diğer öğe biçimindedir.

(4) a. Péter vesz egy könyvet a boltban (Peter alıyor bir kitap dükkanda)

b. Péter vesz a bolban egy könyvet (Peter alıyor dükkanda bir kitap)

c. Péter egy könyvet vesz a boltban (Peter bir kitap alıyor dükkanda)

d. Péter egy könyvet a boltban vesz (Peter bir kitap dükkanda alıyor)

e.Péter a boltban egy könyvet vesz (Peter dükkanda bir kitap alıyor)

f. Péter a boltban vesz egy könyvet (Peter dükkanda alıyor bir kitap)

(Megyesi, 1998 : 10).

Macarcada ad ve sıfat yantümceleme olgularının alanyazında dilbilgisel açıdan bir düzenlilik sergileyip sergilemediğine değinilecek. Macarcada yantümceleme olgusu sözcük temelli ve biçimbirim temelli olarak farklılıklara değinilecek. Macarcada ad ve sıfat yantümcelemelerinin kullanımı, tümleyicilerin ve biçimbirimlerin eklenişi eylemin içyapısına,

türüne ve anlambilimsel açıdan kullanımına göre farklılık gösterme nedenlerine örnekler kapsamında açıklanacak. Bu durumlar dilin dilbilgisi kitaplarında sadece dizge-dışı olduğu ele alınmakta olup, ayrıntılı bir açıklama yer almamaktadır. Türkçede ise ad ve sıfat yan tümceleme durumlarının bazılarının aynı zamanda zaman biçimbirimi olarak kullanılmaktadır. Macarcada zaman işlevi içeren biçimbirimlerin yantümceleme kullanımında kullanılmaktadır. Türkçede bazı yantümceleme durumları biçimbirimleri iki farklı tümce oluşumuyla aktarılırken, yantümceleme birimlerine eklenen zaman biçimbirimleri tümcenin anlambilimsel yorumlamasına bağlı olarak eklenmektedir.

Yöntem ve Amaç

Çalışmamızda kaynak dil olan Türkçede ve hedef dil olan Macarcada ad ve sıfat yantümceleme olgusunun bu iki dil arasındaki kullanımı incelenerek, veritabanı olarak kaynak dilde oluşturulmuş olan tümceler hedef dilde anadil konuşucusu olan ve İzmir'de Dokuz Eylül Üniversitesi Yabancılara Türkçe Öğretimi Yüksek Lisans bölümünde öğrenimine devam eden, Macaristan doğumlu, Budapeşte de ikamet eden (H.K., 25) tarafından kaynak dilde verilen veritabanı hedef dile çevrilecek ayrıca kendisinden çevrilen bu tümcelerin sesletilmesi istenilerek sesbilim abecesi kullanılarak çeviriyazısı çıkarıldı. Çalışmada odaklanılacak dilbilgisi konuları; Türkçede zaman, kip, görünüş, durum biçimbirimleri, kişi biçimbirimleri, ad ve sıfat yantümceleme biçimbirimleri, *diye* ve *ki* tümleyicileri temel alınarak oluşturulacak tümcelerdir. Çalışmamızda kaynak dil ve hedef dil arasında ad-sıfat yantümce olgusunun kullanımı açısından ne tür benzerlikler ya da farklılık vardır? Hedef dil ad-sıfat yantümceleme kullanımındaki tümce öğelerinin dizilişinde tıpkı kaynak dildeki gibi serbestliğe izin vermekte midir? Bu serbestliğe izin veriyorsa ad - sıfat yantümceleme olgusunda değikişliğe sebep olmakta mıdır? Ad - sıfat yantümce kullanımı hedef dilde nasıl gerçekleşir? Gerçekleşme bir biçimbirimle mi yoksa sözcük temel alınarak mı yapılmaktadır? Ad - sıfat yantümceleme kullanımında hedef dilde kullanılan birimlere kişi, zaman, kip gibi ekler eklenilmekte midir? gibi sorulara yanıt aranacaktır. Sonuç olarak sözdizim temelli yapılacak olan bu çalışmanın hedefi incelenen alanyazında geçmişten günümüze kadar Türkçe ve Macarca da ad - sıfat yantümceleme olgusunun benzerlikleri ve farklılıklarının tespit edilmemesi nedeniyle ileride yapılacak olan karşılaştırmalı dilbilgisi alanı içerisinde gerçekleştirilecek olan çalışmalara öncülük etmektir. Bir sonraki bölümde, çalışmanın kuramsal çerçevesini oluşturan ad ve sıfat yantümceleme olgusu hakkında hem geleneksel hem de çağdaş bakış açıları karşılaştırmalı olarak ele alınacaktır.

Kuramsal Çerçeve

Ad ve Sıfat Yantümceleri: Geleneksel Bakış

Türkçede basit tümce yapısı bir tek yargıyı kapsar ve tek başına bir yargıdan oluşur. Yüklem dışındaki diğer tümle üyeleri eylemin üye sayısının gerektirdiği durumlarda birden fazla olabilir, fakat yargı bildiren yüklem tektir. Buradan anlaşıldığı üzere tek üyeli yargıdan oluşan tek üyeli, basit tümle olduğu gibi yantümcelerde (birleşik tümce) birleşenler bir tek üyeli yargıdan ibaret olabilir:

(5) *Katılacağımı* bildirin.

Baş tümleye anlamca ilgili, fakat onunla aynı hizada bir ikincil tümlede meydana gelen birleşik tümceye yanyana birleşik tümle denir. İkincil tümle yantümle adını alır:

(6) Çantasını *alıp* evden çıkmış

(Banguoğlu, 2007 : 547).

Bir baş tümceyle anlamca gerçekleşmesi onun varlığına bağlı bir ikincil tümcede meydana gelen birleşik tümceyle ise altalta birleşik tümle denir. İkincil cümle alttümce adını alır.

(7) Dağ *yürümez* ise aptal yürür.

İkincisi ise baştümleyle onun üyelerinden birinin yerini alan, ya da o üyeleri teşkil eden belirtme öbeklerinden birinin içine giren bir ikincil tümceden meydana gelen karmaşık birleşik tümce adını alır.

(8) Benim dediğime gelmiş mi?

(Banguoğlu, 2007 : 548).

Geleneksel dilbilgisi çerçevesinde Türkçede ad - sıfat yantümceleri incelendiğinde erişilen bulgular sonucunda Türkçede ad- sıfat yantümceleme olgusu karmaşık bileşik tümce başlığı altında ele alınmaktadır. Baştümle ile onun üyelerinden birinin yerini tutan ya da üye olacak bir belirtme öbeği içinde yer alan bir yarım yargının birleşmesidir. Böylece her iki yargı anlamca tamamlanır ve birleşik bir bütün teşkil eder. Yarım yargıların yüklemleri eylemin ad şekilleri olan sıfat yantümcesi, ve ad yantümcesi olarak sınıflandırırız.

Eylemden türeyen, tümleç alan, olumsuzu yapılan ama eylem çekimine girmeyen sözcüklere eylemsi denir. Eylemsiler bazı yönlerden eylemlere benzedikleri halde eylemler

gibi çekim ekleri almaz. Eylemsiler farklı biçimbirimler eklenir ve tümcede değişik görevler alır. Bu bakımdan eylemsiler üç bölüme ayrılır:

- Eylemlik (mastar) : gel**mek**, git**mek**, oku**ma**, yaz**ma**, geli**ş**, gidi**ş**...
- Ortaç (sıfat fiil): gel**en** adam, tanı**dık** insan, pi**şmiş** yemek..
- Ulaç (zarf fiil): gü**lerek** bakmak, çık**ıp** gitmek, gider**ken** ağlamak..

Eylemsilerin görevi yan cümleler kurarak bileşik cümleler oluşturur. Bu durum Türkçede anlatıma büyük bir kıvraklık ve rahatlık kazandırır (Hengirmen, 1995 : 248). Eylemsilerin çok bol ve çeşitli olması Türkçede geniş bir anlatım değeri ve kolaylığı kazandırmıştır. Eylemsi kurduğu önerme ile birlikte türlü yönlerden temel önermenin tümleyicisi olur; böylelikle de birkaç duyguyu, birkaç isteği düşünceyi ya da bunların her çeşitinden bir ikisini bir tümce içinde anlatma olaylığı sağlar (Gencan, 2000 : 378). Çünkü çoğu zaman bağlaçlar kullanılmadan eylemsiler yardımıyla kısa cümleler kurulur. Genellikle ulaç ve ortaçların üstlendikleri görevlerle kurulan bu cümleler, başka dillerde bağlaçların yardımıyla kurulur. Türkçedeki bu özelliğe şu örnekler verilebilir:

(9) Adam dün evi kiraladı ve parayı ödedi. → Dün evi*kiralayan a*dam parayı ödedi.

(10) Nurten Hanım gazetesini okudu ve uyudu. → Gazetesini *okuyup* uyudu

(Hengirmen, 1995 : 248).

(11) Yukarıdaki tepeye *tırmanmaya* başladı.

(12) Haksızlık *eden* başları bir gün koparırlar.

Görüldüğü üzere eylem anlamlı sözcükler iki türlüdür. Eylem, eylemsi görevleri birbirinden ayrılır:

i. Eylemler kurallı tümcelerin temel önermelerin sonlarında bulunur. Eylemsiler kurallı tümcelerin sonunda bulunmaz.
ii. Eylemler; kişi takılarıyla kendi yolunda çekimlenir. Eylemsilerde eylem çekimi yoktur. Ad gibi çekimlenenler vardır.
iii. Eylemler, tümce ya da temel önerme kurarlar. Eylemsiler ancak yan önermeler kurulur.

Eylemden türedikleri halde ad, sıfat görevlerinde kullanılan ve yan önerme kuram çifte görevli sözcüklere eylemsi denir.

Ad yantümceleri

Eylemlerin adını bildiren, tümleç olan ve ad gibi kullanılan sözcüklere eylemlik denir. Eylemlikler sözcük kök ya da gövdelerine -mak, -ma, -iş ekleri getirerek türetilir. Aldıkları bu eklere göre eylemlikler üçe ayrılır:

- -mak (-mek) : gel*mek*, git*mek*, ver*mek*, al*mak*, sev*mek*..
- -ma (-me): dinle*me*, anla*ma*, oku*ma*, yaz*ma*, vur*ma*...
- -ış (-iş, -ış, üş): gül*üş*, bak*ış*, dik*iş*, ver*iş*...

Eylemlikler adların ve ad soylu sözcüklerin tüm özelliklerini gösterir. Tümce içerisinde özne ya da tümleç olarak kullanılır. Ad durum eklerini, çatı eklerini ve olumsuzluk eklerini alır. Eylemlikler, zaman kiplerine bağlı değildir. Eylem çekimine girmez. Bu yönleriyle de eylemlerden ayrılır.

-mak (-mek) biçimbirimleri

Eylemlik biçimbirimleri; -mak , -mek kök ve gövdelerine gelir, eylemin adını oluşturur:

yaz-mak, yaz-dır-mak, yaz-ıl-mak, yaz-dır-ıl-mak..

(13) Bu akşam da bir mektup *yazmak* istiyorum.

(14) Bu hassas konuda şimdilik bir şey *yazmamak* daha doğru olacak.

(15) Sizinle *evlenmek* ve sizi ömür boyu mutlu *etmek* istiyorum (Hengirmen, 1995 : 249).

(16) Okula *gitmek* için evden çıktım.

(17) Karlı yollarda *yürümek* istiyorum

(Gencan, 2000 : 379).

-ma (-me) biçimbirimleri

Eylem kök ya da gövdesinde -ma, -me biçimbirimleri getirilir:

yaz-ma, yaz-dır-ma, yaz-ıl-ma...

(18) Babam çok iyi *okuma yazma* bilirdi.

(19) Artık *uyanma* ve yemek *yeme*vakti geldi.

(20) Bu geziye *katılmanız* çok yararlı olacak.

(21) Orhan yazı *yazmayı*, kitap *okumayı* sever

(Gencan, 2000 : 379).

-ış (-iş, -uş, -üş) biçimbirimleri

Eylem kök ya da gövdesine -ış (-iş, -uş, -üş) biçimbirimleri getirilir.

yaz-ış, yaz-ıl-ış, gör-üş

(22) Sizin *yazış* biçiminizi çok beğeniyorum.

(23) Elbisenizin *dikişi* çok güzel.

(24) Araba*satışlarında* çok büyük bir artış var

(Hengirmen, 1995 : 250)

(25) Şiiri güzelce *okuyuşunuz*, öğretmeni sevindirdi

(Gencan, 2000 : 379).

Banguoğlu (2007 : 562-565) adyantümcelerini;

1- Adeylem Kimse Tümcesi
2- Adeylem Nesne Tümcesi
3- Adeylem Adlaşma Tümcesi
4- Adeylem Belirtme Tümcesi olarak ayırmaktadır.

Karmaşık Tümlelerde içTümlenin yüklemi bir adeylem olursa bu birleşik tümle birleşik adeylem tümlesi olarak adlandırılır. İçtümle tümüyle bir ad hükmündedir ve baştümle içinde bir adın alabileceği bütün işleyişleri alır.

Adeylem Kimse Tümcesi

İçtümle adeylemin *kim* durumuyla baştümlenin *kimsesi* olmuşsa buna adeylem kimse tümcesi denir.

(26) Böyle bir soruyla *karşılaşmak* beni şaşırttı.

Adeylemin yalın durumu ile bu içtümcenin *kimsesi* ya baştümlenin üyeleri arasında görülür yada belirsiz kalır. Belirlemek istediğimizde adeyleme iyelik ekleri getiririz.

(27) Toplantıya *katılmamız* bizi çok sevindirecek.

Kimsenin belirli olması gerekli görünmeyen yerlerde de konuşma dilinde bazen adeylemin 3. kişi iyelik eki aldığı görülür:

(28) Buradan oraya *yürümesi* bir saat sürer

(Banguoğlu, 2007 : 563).

Adeylem Nesne Tümcesi

İçtümcenin adeylemi *kimi* ve *kim* durumuyla baştümcenin nesnesi olmuşsa bu karmaşık tümceye adeylem nesne tümcesi denir.

(29) Senden ayrı *düşmeyi* Allah bana göstermesin. (Banguoğlu, 2007 : 564).

Adeylem Adlaşma Tümcesi

İçtümce adeylemi belli çekim biçimbirimleriyle baştümcede adlaşma işleyişini alabilir.

(30) Beni *bekletmeye* hakkın yok.

Adeylem içtümce kimsesine ipucu olan iyelik eklerini almış şeklinde de kullanılabilir.

(31) Benim için *yorulmanıza* razı değilim.

Adeylem Belirtme Tümcesi

İçtümce baştümcenin bir belirtme öbeği olan üyelerinden biri içinde bir adın yerini alır. Çoğu zaman baştümcede kimse veya nesne olacak belirli adtakımından katılan işleyişlerinde görülür ki buna adeylem belirtme tümcesi denir.

(32) Bu kadar para *harcamanın* manası var mı?

(Banguoğlu, 2007 : 565).

Gencan'a göre ad yantümcelemelerinde eylemlikler farklı işlevlerde de kullanılmaktadır.

i. Ad yantümceleri yalın durumda kullanıldıklarında;

(33) Kişi noktasını *bilmek* gibi irfan olmaz.

ii. Yüklemle ortak öznesi olan ad eylem kullanımında;

(34) Orhan, Ankara'ya *gitmek* istiyordu.

iii. Ad takımlarında tümlenen olarak kullanılan ad eylemleri tümleyicileri özne konumundaysa;

(35) *Orhan'ın gelmesi* hepimizi sevindirdi

(Gencan, 2000 : 380).

Ad Yantümcelemede İkileme Kullanımı

Bazı eylemliklerden ikilemeler yapılmaktadır;

(36) Adam bir türlü *bıkmak usanmak*bilmiyordu.

(37) Artık *yalvarmak yakarmak* boşunaydı.

(38) Arabaları *değiş tokuş* yaptık.

(39) Müdürün konuşması *bitmek tükenmek* bilmiyordu.

Sıfat Yantümceleri

Karmaşık cümlede içtümcenin yüklemi bir sıfat yantümcesi olursa bu birleşik tümce sıfat yantümcesi olarak adlandırılır. İçtümce bir sıfat hükmündedir ve başcümle içinde bir sıfatın alabileceği bütün işleyişleri alır. Sıfat yantümceleri kurdukları içtümcelerde ad olarak kullanırlar ve kılıcı adı anlamıyla bir türlü eylemden adıl olurlar. Adeylemler gibi kılışadı da olabilirler ve adeylem tümcesini andıran birleşik tümce kurarlar (Banguoğlu, 2007:566). Gencan'a göre sıfat yantümceleri; ;-en, -( )r, -ecek, -miş, -medik biçimbirimleri eklenerek oluşturulur (Gencan, 2000 : 382).

-en sıfat yantümce biçimbirimi

-en biçimbirimi eklendiği sözcükle birer yan tümce oluşturur.

(40) Ocağın sönmeye *başlayan* ateşine baktı.

(41) *Bekleyen* derviş muradına ermiş.

(42) Atı *alan* Üsküdar'ı geçti

(Gencan, 2000 : 382)

- ( )r sıfat yantümce biçimbirimi

-r geniş zaman kipinin ekidir; *okur, güler, anlatır..* -( )r ile türemiş sözcükler tümce içinde bir adı niteleyerek yani adın sıfatı olarak yan önerme kurarsa yantümceleme oluşturur;

(43) Hepimizi *güler* yüzle karşıladı; işe *yarar* bir ev bulmuştu.

-ecek sıfat yantümce biçimbirimi

Kurallı cümlelerde sonda bulunur, tümce kurmaya yarar, çekimlenir;

(44) *Akacak* kan damarda durmaz.

(45) Koca Ali *verecek* cevap bulamadı.

-miş sıfat yantümce biçimbirimi

miş'li kipler, çekimlenir, kurallı cümlelerde sonda bulunur ve tümce kurmaya yarar;

(46) *Görmüş* ve *geçirmiş* denizin kalbine sindi

-dik sıfat yantümce biçimbirimi

-dık biçimbirimi sözcüğe eklenerek sıfat yantümcesi oluşturur;

(47) *Tanıdık* kimselerle yolculuk sıkıntılı olmaz.

(48) Yakası *açılmadık* laflarla herkesi sıkmamalı

(Gencan, 2007 : 384).

Hengirmen, sıfat yantümceleme oluşumunda yantümcemeleri bağlı oldukları zaman kavramı içerisine göre üç grupta incelemektedir;

1- Geniş zaman sıfat yantümcesi
2- Gelecek zaman sıfat yantümcesi
3- Geçmiş zaman sıfat yantümcesi

Geniş zaman sıfat yantümcebiçimbirimleri

-ar (-er, -ır, -ir, -ur, -ür):

Geniş zaman eki -r eki aynı zamanda geniş zaman sıfat yantümcesi yapar. Eylemin yantümce görevi yapabilmesi için bir adın önene gelerek sıfat görevini üstlenmesi gerekir. Bu yantümceleme biçimbirimi genellikle geniş zaman kavramı verir. Geniş zaman yantümceleme olumsuzu ise *-maz, -mez* ekiyle yapılır.

çalmak → *çalar* saat yanmak → *yanmaz* kumaş

akmak → *akar* su çıkmak → *çıkmaz* sokak

(49) Erken uyanmak için*çalar* saati kurdum.

(50) Bu akşam lokantada *döner* kebap yiyeceğiz.

(51) *Güler* yüzlü insanları herkes sever.

(52) *Tükenmez*kalemler, dolma kalemlerden daha çok kullanılıyor.

-an (-en)

Bu ekle yapılan sıfat yantümcelemeleri genellikle geniş zaman ve şimdiki zamanda durum anlamı verir. Olumsuzu -ma (-me) ekiyle yapılır.

(53) Dün büroya*gelen* adamı tanıyor musun?

(54) Dünyada *çalışan* kadınların sayısı her geçen gün artıyor.

(55) Dedikodu *yapmayan* insanlar, sevilen insanlardır.

(56) *Ağlatan* gülmez.

-ıcı (-ici, -ucu, -ücü)

(57) Size*sevindirici* haberlerim var.

(58) *Geçici* hevesler yüzünden yaşamınıza zarar vermeyin.

(59) Dün akşam düğünde *doyurucu* yemekler yedik (Hengirmen, 1995 : 252).

Gelecek Zaman sıfat yantümce biçimbirimi: -acak (-ecek)

Gelecek zaman biçimbirimi olan-acak (-ecek) sıfat yantümce oluşumda da kullanılır. Gelecek zaman sıfat yantümce olumsuzu -ma (-me) eklerini alır.

kırmak → *kırılacak* eşya *kırılmayacak* eşya

okumak → *okunacak* kitap *okunmayacak* kitap

(60) Lütfen paketlere dikkat edin, içinde*kırılacak* eşyalar var.

(61) *Okunacak* kitapları kendi odama aldım.

(62) *Bitecek*işlerle uğraşın, *bitmeyecek*işlerle uğraşıp vakit kaybetmeyin.

Geçmiş Zaman sıfat yantümce biçimbirimi:

-dık (-dik, -duk, -dük)

Geçmiş zaman biçimbirimi olan bu biçimbirimler sıfat yantümceleme oluşumunda da kullanılır ve olumsuzları -ma (-me) ekleriyle yapılır:

tanımak → *tanıdık* kadın *tanımadık* kadın

bilmek → *bildik* biri *bilmedik* biri

(63) Siz benim yıllardan beri*tanıdığım* bir kadınsınız.

(64) *Tanımadığım*insanlarla samimi olmayı hiç sevmem.

(65) Dünkü adamın adını hatırlamadım ama bana *bildik* biri gibi geldi

(Hengirmen, 1995 : 253).

-mış (-miş, -muş, -müş)

yazılmak → yazılmış mektup yazılmamış mektup

bitmek → bitmiş iş bitmemiş iş

(66**)** *Yazılmış*mektupları bana getirin.

(67) *Bitmemiş* işlerin ücretlerini ödemeyin.

(68) *Olmuş* ile *yunmuşun* çaresi yoktur

(Hengirmen, 1995 : 254).

Özne - Sıfatyantümceleri

i. Sıfatyantümceleri, genel olarak kendi öznelerini niteler; yani öznesinin sıfatı olur;

(69) Camları *sarsan* rüzgar gittikçe hızını arttırıyordu.

(70) Bu *kudurmuş* deniz nasıl durgunlaşacak?

ii. İkinci türlü birleşik sıfat olan sıfatyantümceleri özne alışları çatılarına göre değişir:

a. Geçişsiz sıfatyantümceleri özneleri kendilerinden önce gelen, yani kendilerini tümleyen, iyelik ekleri, adlardır:

(71) *Gözlerikamaşan* adam

b. Geçişli - edilgen sıfatyantümcelerin özneleri de kendilerinden önce gelen, iyelik ekli sözcüklerdir:

(72) *Kapısı açılan* oda

(Gencan, 2000 : 385)

Sıfatyantümcelerin Kullanımları:

1- Sıfatyantümcelemeleri, eylemler gibi türlü çatılara girer; olumsuzluk eki de alır.
2- Sıfatyantümcelerde birinci görevleri sıfat oluşlarıdır; adları nitelerler, belirtirler.
3- Niteledikleri ve belirttikleri adlar sıfatyantümcemelerinde adlaşır; adlar gibi çekimlenir ve kurdukları önermelerle birlikte tümcelerin öznesi, tümleci olur (Gencan, 2000 : 389).

Ad ve Sıfat Yantümceleri: Çağdaş Bakış

Türkçede yantümceleme yapılışında göze çarpan durum; adlaştırma çeşitliliği olup eylem gövdesine adcıl eklerin getirilmesiyle oluşur. Adcıl ekleri ad eyleme addan daha uygun bir biçimde eklenir (Kornfilt, 1997 : 45). Çağdaş ölçünlü dil kullanımında yantümceleme oluşumu İran'dan ödünçlenen birimler sayesinde gerçekleşmektedir. Bitimli yantümce oluşumunda tümleyici olan *'ki'* kullanılır, ana tümcenin eylemini tümce içerisinde izler;

(73) İstiyorum [*ki* yarın benimle sinemaya gelesin].

Yantümceleme eylemi sıklıkla eylem zamanlıdır fakat yantümce öznesiyle biçimsel uyuşumu eksik kalır ki bu yüzden özne sıklıkla *belirtme durum* biçimbirimi eklenir:

(74) Herkes [sen-*i* sinemaya *gitti*] sanıyor.

İki yantümceleme öğesi bulunmaktadır bunlar farklı yollarla yapının son türüyle ilişkili olarak kullanılır. Eylemin düşüncesi (56)'daki yapıda girdi olarak gösterilirken aktarma eylemi 'de_' tam çekimli yan tümce ile eylem uyuşması, yalın özne ve yantümceleme ana eylemden önce konumlanır.

(75) Herkes [*sen* sinemaya gitti-*n*] sanıyor.

Yantümce kesinlikle temel eylemden önce yer alırken içe yerleşik özne belirtme durum biçimbirimini alır ve yantümce eylemi biçimbilimsel uyuşumdan yoksundur. Zamanların sıralanışı yan ve aktarım geçmişi *-mIş* ile tümcede ifade edilirken geniş zamanla sınırlılık gösterir.

(76) a. Ahmet [sen-i yerde yat-*ar*] buldu.

b. Ahmet [sen-i çok zayıfla-*mış*] buldu.

c. Ahmet [sen-i çok zayıf] buldu.

Temel tümceler içerisinde bulunan yantümcelerin sözcük dizilişleri aynıdır. Fakat eylem sonlu temel diziliş temel tümcenin içerisinde değişikliğe uğrayabilir, bu durum konuşmada az kullanılırken, günlük kullanımlarda içeyerleşik tümcelerin eylem sonlu olduğu görülmektedir (Kornfilt, 1997 : 47).

Temel tümce sıralı yapıdaysa iki bitişik eylem birbiriyle aynıdır. Ya ilki ya da ikinci eylem düşürülür;

(77) Ahmet uskumru-yu, Mehmet te istakoz-u pişirdi

Eğer sıralı yapılar yerine yantümceleme yapısı kullanılırsa iki bitişik eylem kullanılırken, ilk eylem düşürülür;

(78) Ahmed-in uskumru-yu, Mehmed-in de ıstakoz-u *pişir-diğ-in-i* duydum

(Kornfilt, 1997 : 49).

Ad Yantümceleri

Adyantümceleme durumu Türkçede anlamsal olarak bir ana tümcenin içerisine dahil olurlar ve ana tümcenin içerisinde dilbilgisel ulam olarak ad öbeği işleyişinde kullanılan düzenektirler (Underhill, 1976:307). Adyantümceleme yapımında {-mAk}, {-mEklIk}, {-mE}, {-(y)Iş} biçimbirimleri kullanılmaktadır. {-mAk} belirsiz eylemi, {-mEklIk} eylemin olgusunu, {-mE} eylemin sonucunu ve olayı, {-Iş} ise eylemin biçimini ifade etmektedir (Lewis, 1967 : 65)

{-mAdA}, {-mAktAn}, {-mAyA}, {-mAktA}, {-mAlAr} da adyantümceleme yapımında kullanılan biçimbirimlerdir (Kerslake ve Göksel, 2005:418). Bu biçimbirimler ana tümcenin içerisinde yer alan yantümcetenin eylemine eklenerek eylemi adsıl bir yapıya dönüştürürler. Dilbilgisel ve konusal rolleri konumları adyantümcelerinde ele alınır; bunun nedeni ise bir adyantümcesinin öznesi temel tümcenin başındadır ki bu ad tümcesinin sözcük dizilişini gösterdiği gibi temel özne ve eylem arasındaki varlıklarını işaret eder (Kornfilt, 1997 : 49).

{ -mAK} adyantümceleme biçimbirimi

{-mAK} biçimbiriminin yantümceleme kullanımında birçok işlevi bulunmaktadır. Bu işlevlerden başlıcaları şunlardır;

i. Adyantümce oluşumunda kullanılan bu biçimbirim durum biçimbirimi eklenmeden özne, özne tümleyici ya da nesne olarak tümcenin içine girişik biçimde özellik gösterir.

(79) Türkçe *öğrenmek* zor.

ii. Yantümcelemede eylem görünümü gösterirler ve yantümcenin kurucusunu takip eder;

a) özne odaklı;

(80) *Sen* nereye *gitmek* istiyorsun?

b) nesne odaklı;

(81) Bütün gün müze *gezmek* bizi çok yormuştu.

c) zorunlu nesne odaklı;

(82) Ev *taşımak* Nevin'e çok kolay geldi.

iii. Tümcenin öznesi adyantümceleme ise {-mAK}biçimbirimi kullanılır;

(83) *Sizinle konuşmak* hoş oldu (Kerslake ve Göksel, 2005 : 414).

iv. Adyantümceleme biçimbirimi ana tümce içerisinde eylemin üye yapısınıniçerdiği nesneye göre belirlenir ve değişim gösterir. *Bulunma* (locative), *araçlık* (instrumental),çıkma (ablative)durum ekleri ile kullanımı görülür;

(84) Demet otobüsle *gitmekte* direniyor.

(85) *Sigara içmekten* vazgeçmelisiniz.

(86) Ayteni eski bilgisayarını bana *vermekle* suçluyor.

(87) Yaşlıları *dinlemekte* fayda var.

v. {-mAK} yantümce kullanımında özne olarak edilgen kullanımı da görülmektedir.

Yantümce öznesi {-mAK} yantümcesiyle edilgen ise yantümcelemenin eylemi genellikle zorunlu edilgen olmaktadır.

(88) Toplantı müdür gelmeden *başlatılmak* istendi

(Kerslake ve Göksel, 2005 : 417).

vi. {-mAK} adyantümceleme biçimbirimi biçimbilimsel açıdan kişi biçimbirimleri ya da tamlayan durumunun biçimbirimlerini almaz fakat diğer durumlarla kullanılır;

a) Özne olarak;

(89) *Eskiden kopmak* kolay iş değil.

b) Nesne olarak;

(90) *Çalışmak* istiyor.

c) Niteleyici grubuyla kullanıldığında;

(91) *Yazmak arzusu, Konuşmak niyeti*

d) Belirtme durum biçimbirimini alarak eylemin nesnesi olarak kullanılabilir;

(92) *Evlenmeği* düşünüyorlar.

(93) Devletten yardım *görmeği* umuyoruz (Lewis, 1967 : 168).

vii. Ana tümcede bazen özne örtük bir biçimde yer almaktadır. Bu durumlarda {-mAk} biçimbirimiyle bu tümceler yantümce oluşumunu sağlar;

(94) (ben) *Gitmeği* bekliyorum.

(95) Bunu *öğrenmek* çok zor.

viii. Eylemlerin alıntı biçimlerinde kullanılır ve verilen eylemi ya da eylem öbeğini belirtir;

(96) Çocuk *ağlamaya* başladı.

(97) Hazır *olmağa* çalışırım (Lewis, 1967 : 322).

ix. Adyantümcesi eylemin nesnesi ise, nesnenin biçimbirimi seçimlik olmaktadır. Genel kural, eğer temel eylem yapı içerisinde kullanılıyorsa, biçimbirim düşürülür.

(98) Fatma zengin ve meşhur *olmak (olmayı)* istiyor.

x. Adyantümcesi sadece temel eylemin nesnesi olarak değil aynı zamanda tümcenin yüklemi ya da öznesi özelliğini taşıyabilir. Ya da yapıda ad öbeği olarak kullanılabilir;

(99) Evlerini *bulmak* kolay olacak.

(100) Şimdi eve *dönmek* vakti geldi.

Kornfilt'e göre; adyantümcelerinin iki farklı kullanımı bulunmaktadır. İçerisinde bulunduğu ana tümcenin yüklemini biçimbirim belirtiyorsa olgusal adlaştırma, yüklemlerini bir durum belirtiyorsa buna kılgısal adlaştırmadır.

(101) (*adıl*) [Ahmed-in *öl-düğ-ün-ü]* duydum.

(102) (*adıl*) [Ahmed-in *öl-düğ-ün*-]-ü gizli tuttum.

(103) (*adıl*) [Ahmed-in *öl-me-sin*]-den korkuyordum.

Olgusal (factive) adlaştırma seçimine karşı *kılgısal*(action) adlaştırma biçimbirimleri sözdizim tarafından daha geniş bir biçimde belirlenmiştir. Eylemler sözdizimsel özelliklerine bağlı olar tümleyici türünün seçimi ile iki grupta da yer alır.

Kılgısal adlaştırma değişkenlik gösterir, eylemin yalın durumu tümleyicinin öznesi bir özne ya da nesne düzeyinin özdeşi olarak algılanır. Bu yüzden (85) ve (86)'daki tümceler karşılaştırıldığında eylem aynıdır fakat yantümce öznesinin düzeyi öznenin özdeşi gibi algılanır;

(104) Ben *ölmekten* korkuyordum.

(105) (*adıl*) Ahmed-i [kaç-mağ]-a zorladı-m.

Olgusal adlaştırma çeşitli eylem ile kılgısal adlaştırma bağlama bağlı olarak değişiklik gösterebilir;

(106) Lütfen pencereyi aç-mağ-ı unutma!

(107) Lütfen pencereyi aç-tığ-ın-ı unutma! (Kornfilt, 1997: 51).

{-mA} adyantümceleme biçimbirimi

{-mA} adyantümceleme biçimbiriminin birçok kullanım yeri bulunmaktadır;

(108) (ben) [Orhan'ın geç *kalmasına*] kızdım

.i. Tümcesine bakıldığında nesne (Orhan'ın geç kalması) ulamı bir ad öbeği olmasıdır. 'Orhan geç kaldı' tümcesi basit bir bildirim tümcesi olurken {-mA} biçimbirimi kullanılarak adyantümcelemesi oluşturulmuş olmaktadır (Underhill, 1976 : 308).

ii. Özne tümcesi olarak kullanıldığında;

(109) [Ahmed-in sinemaya yalnız başına *gitmesi*] beni çok üzdü.

iii. Nesne tümcesi olarak kullanıldığında;

(110) Zeynep [Ahmed-in sinemaya yalnız başına *gitmesine*] çok üzüldü

(Kornfilt, 1997 : 50).

iv. Doğrudan buyrumlarda olgusal adlaştırma tarafından yaklaşma düzeyli eylemlerle birlikte kullanımı görülmektedir;

(111) Ahmed-e beni *beklemesini* söyledim.

v. Olumsuz yapı kullanımlarında doğrudan olumsuz biçimbirim adyantümcelemesinin adsıl eylemine yüklenir ve öncesinde uyuşum biçimbirimi kullanılır;

(112) Ahmed-e ben-i *bekle-me-me-sin-i* söyledim.

vi. Adyantümceleri çekimsiz olma özelliğine sahiptir. Sadece temel tümcelerde değil aynı zamanda yantümcelerde de görülür;

(113) Ahmet eve *gitmeden* önce ben kendisiyle konuşmalıyım (Kornflit, 1997 : 54).

vii. Adyantümceleri eklendikleri bu biçimbirim ile dâhil oldukları tümcenin öznesi, tamlayan durumunu açıklar ve iyelik biçimbirimi adyantümcesine eklenir bunun sonucunda iyelik yapısı oluşur;

(114) Mehmet'*in* yorgun *olması*

viii. Adyantümceleri bildirim tümcesi ile karşılaştırıldığında sözcük dizilişi bakımından aynı özellik gösterir:

(115) Halik her dakika işime karışır. (Bildirim tümcesi)

(116) Halil'in her dakika işime *karışması* (Underhill, 1976 : 309).

ix. {-mA} biçimbirimi bazen kısa eylemlik olarak da adlandırılmaktadır. Yaygın olarak yönelme durumlarını alır ve nesne görevinde kullanılır;

(117) Ahmet *kızmamayı* öğreniyor.

(118) Ahmet erken *yatmaya* alışıyor.

x. {-mA} adyantümce biçimbirimi sahiplik biçimbirimini takip eder ve tümcede özne açıkça belirtilir;

(119) Ahmet'in erken *yatmasına* alışıyoruz.

(120) Ahmet'in hasta *olması* herkes için zor oldu (Underhill, 1976 : 311).

xı. {-mA} adyantümceleme biçimbirimi {-mAK} biçimbirimi yerine kullanımı da görülmektedir. Fakat {–mAK} biçimbirimli tümcenin öznesi eylemin üzerine eklenirken -mA biçimbirimi kullanıldığında adyantümcelemenin üzerine eklenir ve tümcede bulunan kişi de farklılık gözetilir.

(121) Sokağa *çık-mak* istiyorum.

(122) Sokağa *çık-ma-nı* istiyorum (Kerslake v Göksel, 2005 : 413).

xıı. {-mA}adyantümceleme biçimbirimi çoğul biçimbirimi olan -lAr' ı eklenerek etkinliğin edinimini yada olayın tekrarının betimlemesinde kullanılır;

(123) O sıralarda sabahın köründe polis tarafından *uyandırılmalar*, karakola *götürülmeler*, gözaltına *alınmalar* günlük olaylardandı.

xııı. {-mA}biçimbirimi tamlayan biçimbirimini eklenerek adyantümceleme yapısı oluşturur;

(124) Bence Ali'yi *çağırmanın* anlamı yok.

(125) Sigarayı *bırakmanın* faydasını ilk günlerde görmeyebilirsin.

xıv. {-mA}sahiplik biçimbirimi eklendiğinde bir olay, etkinlik ya da durumun ifade edilmesinde tümcenin öznesini belirtir;

(126) *Sizin* bu evi *beğenmeniz*

(127) *Can'ın* erken *gelmesi*

xv. {-mA} adyantümceleri Türkçede gereklilik ya da zorunluluk ifade edilmesinde de kullanılır;

(128) 8.30 da havaalanında *olmamız* gerekiyor (Kerslake ve Göksel, 2005 : 419).

{-(y)Iş} adyantümceleme biçimbirimi

Adyantümceleme biçimbirimi olan {-(y)Iş} iki işleve sahiptir.

i. Eylemin ediminde konu ya da

ii. Eylem ya da olayın örnekleşmesini açıklarken.

(129) O kedinin insana hoş bir *sokuluşu* vardı.

(130) Zehra'yı her *görünüşü* ayrı bir zevkle hatırlıyordu (Kerslake ve Göksel, 2005 : 425).

Lewis'e göre, 1) {-(y)Iş} biçimbirimi sadece tümcenin biçimini bildirmez aynı zamanda durumu ifade eder.

(131) Bu *yürüyüşle* kasabaya akşama kadar varmış olacağız.

2) {-(y)Iş} biçimbirimi eklendiği gövde de edilgen kullanımına neden olur;

(132) evin *yapılışı* (Lewis, 1967 : 172).

diye tümleyicisi ile adyantümceleme

diye tümleyicisinin yantümcelemede kullanımı {-(y)A} dır ve eylem olan {de-} ile birleşerek bu biçime dönüşür. *Diye* yaygın olarak adyantümcemelerinde kullanılır. Genellikle kendi tümcesinin sonunda bulunur. Adyantümcemelerinde kullanıldığında izlediği eylemin nesnesi ya da öznesi özelliğindedir.

(133) Teoman [memur onu azarladı] *diye* çok sinirlenmişti.

(134) [Bir torununuz olmuş] *diye* duydum (Kerslake ve Göksel, 2005 : 408).

ki tümleyicisi ile adyantümceleme

Bir tümce başka yollarla bir ad öbeği olarak diğer tümcenin içerisine dahil oluyorsa bu durumda *ki* tümleyicisi kullanımı görülür. Dahil olunan tümceye tümleyici denirken*ki* tümleyicisini ve ana eylemi takip etmektedir.

(135) İstiyorum *ki* herkes memnun olsun.

Geleneksel bakış açısıyla, Türkçenin sözdiziminde eylem görünümlü ad yapıları kullanılırken *ki* tümleyicisi kip biçimbirimleriyle görülür;

(136) a. Parkın evlerle dolmasını ümit ederiz.

b. Ümit ederiz ki park evlerle dolmasın (Underhill, 1976 : 443).

ki tümleyicisi sadece geçişli eylemlerin nesnesi olarak önce gelmez aynı zamanda geçişsiz eylemlerin öznesi olarak kullanılır.

(137) Anlaşılır *ki* ziyaretçi istemiyor.

(138) Şüphesiz *ki* hükümetin asıl niyetini bilemeyiz.

Sıfat Yantümceleri

Sıfat yantümce kuruluşu belirten tümce olarak adlandırılır ki bu *baş*tan önce gelerek belirten tümce iki temel biçimbirim arasında seçim yaparak ortaçın sonuna eklenir (Kornfilt, 1997 : 57). Niteleme, bir adı, belli özelliklerini göz önüne alarak, aynı ulam içinde yer alan diğer adlardan ayırma ya da bu ada ilişkin ek bilgiler verme işlemidir.

Tam çekimli olmayan ama eylem özelliklerini de tam kaybetmemiş ve niteleme yantümcesi kurmaya yarayan eylem kökenli sözcüklere Türkçede *ortaç* (participle) adı verilir. Ad öbeğinin adı sıfat yantümceleri tarafından nitelenir. Sıfat yantümceleri {-(y)An}, {-DIK}, {-(y)ACAK}, {-(A/I)r},{-mIş olan}, {-mIş olduK-}, {-mIş olacaK},{-mAktA olan}, {-mAktA olduK}, {-(I)yor olacaK}, {-mAz olan}, {-mAz olduK}, {-mAz olacaK}ve yardımcı eylem {ol-}biçimbirimleriyle oluşturulur (Kerslake ve Göksel, 2005 : 438). Kornfilt'e göre ise sıfat yantümceleme görevini gören sadece -An, -DIK ve Ø biçimbirimleri bulunmaktadır ve bu biçimbirimler çağdaş ve geleneksel yaklaşımda farklı işlevlerde görülmektedir (Kornfilt, 1997:57). {-r...-mAz}, {-DIkçA}, {-dIğIncA}, {-dIktA}, {-dIktAn sonra} sıfat yantümcesi yapan biçimbirimlerden bir kaçıdır (Lewis, 1967 : 183).

{–(y)An} sıfatyantümceleme biçimbirimi

{-An} sıfatyantümceleme biçimbiriminin birçok işlevi bulunmaktadır.

i. Öznenin sıfatlaştırılması işlevi;

(139) Okula *giden* adam

(140) Balığı *yiyen* adam

ii. Hedefin sıfatlaştırılmasında tümcesel açıdan öznenin nesnesi işlevinde;

(141) Adamın yemesi bizi *şaşırtan* balık

iii. Hedefin sıfatlaştırılmasında kişisel edilgenliğin nesnesi;

(142) Ankara otobüsüne *binilen* durak

(Kornfilt, 1997 : 58).

iv. Bitimli sıfat tümceleri yantümceleyici ile de kullanırlı fakat bu kullanım yaygınlığı sınırlıdır;

(143) oyuncaklarını *kıran* küçük kız

(144) başında şapka *olan* kız

(Kerslake ve Göksel, 2005 : 438).

v. Tümcelerde sıfat kurucusu sıfat tümcesinin kurucusunun sahibi olduğunda;

(145) arabası *çalınan* komşumuz

(146) rolü büyük *olmayan* oyuncu

vi. Sahiplenici öznesiz kurucunun bir bölümü olabilir;

(147) koyunlarını kurt *kapan* köylüler

vii. Tümcelerde sıfat kurucusu sıfat tümcesi tarafından açıklanan etkinliğin gerçekleştiği yerin adının bir ad öbeğinde yer almasıyla;

(148) kitap *imzalanan* yer

(Kerslake ve Göksel, 2005 : 441).

viii. Zaman, görünüş, kip açısından ele alındığında bu biçimbirim bazen zaman ifadesi de taşıtabilmektedir. Eylem gövdesine doğrudan eklenen bu ek zaman ve görünüş için çekimsiz ve bu yüzden herhangi birinin tek başına kullanımı anlam belirsizliğine neden olur;

(149) *yüzen* kadın (kadın şu an yüzüyor?) (yüzme işini yapan bir kadın var?)

ıx. Sıfat tümcesinde durum yerinin, zamanının ya zaman belirteci kullanılmasıyla ya da birleşik eylem kullanımıyla anlatılır;

(150) dün *başlayan* fırtına

(151) iki yıldır *süren* kuraklık

x. Bazen bu biçimbirim gelecek zaman anlamına gönderimde de bulunur;

(152) Yarın *çıkan* gazetede önemli bir yazı bulunacak

(Kerslake ve Göksel, 2005 : 551).

xi. Sıfat yantümcelerinde amaç değiştirilmiş tümcenin öznesinin sahiplik ad öbeğinin iyesi olması ise;

(153) [[Øi oğlu balığı *yiyen*] adami

xii. Sıfatlaştırmanın amacı tümce öznesinin kurcusu olmasıdır;

(154) [[Øi balığı yemesi] bizi *şaşırtan* adami

xiii. Sıfatlaştırmanın amacı tümce öznesinin nesne olmasıdır;

(155) [[adamın Øi yemesi]bizi *şaşırtan* balıki

xiv. Sıfatlaştırmanın amacı kişisiz edilgen tümcenin nesnesi olmasıdır;

(156) a. [Øi Ankara otobüsüne *binilen*] durak$_i$

b. [Øi bu duraktan *binilen*] otobüs$_i$

xv. Sıfatlaştırmanın amacı belirli olmayan özne ile tümcenin nesnesi olmasıdır;

(157) [Ø keçiler *giren*] bahçe$_i$ (Kornfilt, 1997 : 56).

xvi. Sıfatlaştırmanın amacı, belirli olmayan özne ile tümcenin nesnesinin iyelik ad öbeğinin iye olmasıdır;

(158) [[Ø$_i$ içine] keçiler *giren]* bahçe$_i$

{-DIK} sıfatyantümceleme biçimbirimi

i. {-DIK} yantümceleme biçimbirimi nitelenen başın yanında bulunup onu nitelemektedir;

(159) adamın *gittiği* okul

ii. {-DIK} birleşim ve uyuşum biçiminde kullanıldığında kişi özelliklerini ve öznenin sayısını kodlar;

(160) a.Adamın *yediği* balık

b. benim oğluna balık *verdiğim* adam (Kornfilt, 1997: 59).

iii. Zaman özelliğinin açıklanmasında genel yolla yantümcelemenin zaman adını veren ilgecin kullanılması ve yantümce adlaştırmasına {-DIK} biçimbiriminin eklenmesiyle;

(161) Müdür tatile *çıktığı* zaman ofis kapanır.

(Kornfilt, 1997 : 72).

iv. {-DIK} biçimbirimi yantümceleme yapısında bazen geniş zamana gönderimde bulunur;

(162) Orhan'ın bir şey *yapmadığı* belliydi.

v. Dolaylı anlatımlarda ad tümcesinin konusu olduğunda eğer bağımsız tümce anlatım olarak biçimlenmiş ise;

a) Ad tümcesinin öznesi olarak;

(163) a. Ayşe'nin ameliyat *olduğu* doğru mu?

b. Ayşe'nin ameliyat *olduğu* söyleniyor.

vi. Çıkma durum biçimbirimleri eklendiğinde sahiplik biçimbirimleriyle ifade edilir;

(164) Ahmet'in *evlendiğinden* haberim yoktu.

vii. mI parçacığının yantümcelemede kullanıldığında ardından konunun {-DIK} biçimbirimi eklenmesiyle;

(165) Tosca'yı Verdi'nin mi, Puccini'nin mi *yazdığını* bilmiyorum.

viii. Soru sözcükleriyle sıfat yantümcesi oluşturulduğunda;

(166) Çocuğun babasının kim *olduğunu* bilmiyor mu?

(167) Erkan'ı neden bu kadar *beğendiğini* anlamıyorum.

ix. {-DIK} biçimbirimiyle kullanılan tümcelerde olayın ya da durumun sıklığının anlatımında da kullanılır;

(168) O günlerde akşamları birlikte çay *içtiğimiz* çok oldu.

(169) Gökhan'ın içkiyi fazla *kaçırdığı* hiç görülmemişti.

x. Tamlayan durum biçimbirimi {-DIK} tümceleriyle kullanıldığında tamlayan iyelik yapısının başı zamandır;

(170) Adana'ya *geldiğimin*ikinci günü Turhan ile görüştük (Kerslake ve Göksel, 2005 : 427).

xi. {-DIK} biçimbirimi sıfatyantümcesinde kullanıldığında açıklanan bir etkinliğin yerini belirtmede de kullanılır;

(171) içki *içilebilecek* olan lokantalar

xii. {-DIK} biçimbirimi durumun devam ettiği anlamını ifade ettiği zamanlar da olur;

(172) Fatma'nın *dokunduğu* halı

(Kerslake ve Göksel, 2005 : 442).

xiii. Tümcedeki sıfatyantümce kurucusunun sıfat tümcesi içerisindeki eylemin nesnesidir;

(173) *bildiğim* bir turizm şirketi

xiv. Tümcelerde sıfatlaştırma kurucunun sıfatyantümcesindeki eylemin niteleyicisi ya da dolaylı yoldan nesnesi olduğunda;

(174) benim *korktuğum* bazı hayvanlar

xv. -DIK biçimbirimi geçmiş zaman durumunu da ifade eder;

(175) geçen hafta *bitirdiğim* roman

(Kerslake ve Göksel, 2005 : 451).

{-(y)ACAK} sıfatyantümceleme biçimbirimi

i. {-(y)ACAK} biçimbirimi yantümceleme de bazen gelecek zaman anlamı taşımaktadır;

(176) Orhan'ın bir şey *yapmayacağı* belliydi.

ii. Sıfatyantümcelerinde dolaylı yoldan nesne olarak kullanımları;

(177) O gün Suzan bana artık *dayanamayacağını* söylemişti.

iii. Çıkma durum biçimbirimi eklendiğinde sahiplik biçimbirimleriyle de ifade edilir;

(178) Ahmet'i*evleneceğinden* haberim yoktu.

iv. Tamlayan biçimbirimleri eklendiğinde;

(179) Bu işin iki günde *bitmeyeceğinin* farkındayım

(Kerslake ve Göksel, 2005 : 425).

v. Sıfatyantümcelerinde sıfatlaştırma kurucusunun sıfat tümcesindeki eylemin doğrudan nesnesi olduğu durumda;

(180) *gönderececkleri* temsilci

vi. Tümcelerde sıfatlaştırma kurucusunun sıfat tümcesindeki eylemin belirteç tarafından nitelenmesiyle ya da dolaylı bir biçimde nesne kullanılmasıyla;
(181) Turhan'ın eti *keseceği* bıçak

vii. Sıfatyantümcesinde özne olarak uygun ada sahip olduğunda;

(182) arkasında Semra'nın *oturduğu* çocuk

(Kerslake ve Göksel, 2005 : 445).

{-Ir... –mez} sıfatyantümceleme biçimbirimi

Biçimbirimi eylemin olumlu ve olumsuz geniş zamanda bitişik kullanımıdır. Temel eylemin olayını belirtirken kullanılır.

(183) Hasan *gelir gelmez*, hep beraber çıktık.

(184) Ev *biter bitmez* içine taşınacağız

(Underhill, 1976 : 391).

{-DIkçA} sıfatyantümceleme biçimbirimi

Bu biçimbirim {-DIK} ve {-cE} biçimbirimiyle birleşip sıfatyantümceleme biçimbirimi olarak kullanılmaktadır;

(185) Ben *konuştukça* konuşacağım.

(186) O *güldükçe* bende güldüm.

Bu yapıyla olumsuzlama yapıldığında -medikçe biçimbirimi kullanılır;

(187) Devlet yardım *etmedikçe* fert ne yapabilir.

{-DIkTA} sıfatyantümceleme biçimbirimi

Kullanımı yaygın olmamakla birlikte sıfatyantümceleme işlevi görmektedir;

(188) Her mektup *aldıkta* yüzü güler (Lewis, 1967:183).

{-mIş olan},{ -mIş olduK}, {-mIş olacak} sıfatyantümceleme biçimbirimleri

(189) a. *Okuduğu* kitabı kaybetti

b. *Okumuş olduğu* kitabı kaybetti

(Kerslake ve Göksel, 2005 : 452).

{-(y)AcAK olan}, {-(y)AcAK olduK} sıfatyantümceleme biçimbirimleri

(190) Yarın *çıkacak olan* gazetede önemli bir yazı bulunacak

(Kerslake ve Göksel, 2005 : 453).

{-mAktA olan}, {-mAktA olduk}, {-(I)yor} olacak sıfatyantümceleme biçimbirimleri

(191) Okumakta olduğu kitabı kaybetti (Kerslake ve Göksel, 2005 : 454).

{-(A/I)r olduk}, {-mAz olan}, {-mAz olduK}, {-mAz olacaK} sıfatyantümceleme biçimbirimleri

(192) Artık sık sık *görüşür olduğumuz* komşularımızı başta hiç sevmemiştik.

(193) Semra yakında *giyemez olacağı* giysilerini bu günlerde özellikle giymek istiyor.

{-mış olan} sıfatyantümceleme biçimbirimi

(194) Kömürde *pişmiş olan* patlıcan

(195) iki kilometre *yüzmüş olan* birisi

(Kerslake ve Göksel, 2005 : 455).

ki tümleciyle sıfatyantümceleme kurulumu

ki ile sıfatlaştırma, sıfatyantümcelerin oluşumunda farklıkullanımları vardır. Çekimsiz sıfat tümcelerinde dizilişin yanı sıra, sıfatyantümceleme kurucusu 'ki'den ve çekimli tümceden önce gelir. Yantümceleyici *ki*, burada işlev olarak ilgili adıl gibi sınırlayıcı olmayan sıfat tümceleri biçiminde kullanılır. Kolayca eklenen yeni bilgi ad başına gönderimde bulunur.

Sınırlayıcı olmayan sıfat yantümcelerinde 'ki', ad başı yapılarında temel tümcenin öznesi olarak daima işlevleri vardır. Genellikle 3. Tekil ve çoğul kişide kullanılır.

(196) Ayşe, [*ki* şu anda mutfakta yemek pişiriyor]birazdan ortaya çıkacak.

(197) Komşu-muz, [*ki* oldukça *tanınmış* bir piyanistmiş].

Çekimli sıfat tümcelerinde *ki* 'nin vurgu amaçlı kullanımı görülmektedir. Bu yapılarda temel tümce yinelenen özne içerir ve baştan sonra 'bile' sözcüğü getirilir. Bu yapılarda 1.tekil ya da 2.tekil kişi adılı boş olur;

(198) Sen [ki herkesin doğum gününü hatırlarsın], sen bile Sema'nınkini unuttun.

(i) Eğer baş sıfat yantümcesinin öznesiyse ve konuşucuya ya da herhangi birine gönderimde bulunuyorsa, *kendisi* ya da *kendileri* dönüşlü adıllarından biri eklenir;

(199) Komşumuz, [*ki kendisi* oldukça tanınmış bir piyanistmiş]

(Kerslake ve Göksel, 2005 : 457).

Kişi adılı *'o'* bazı durumlarda kendisi yerine kullanılır fakat bu kullanım fazla yaygın olmamakla birlikte tondan yoksundur. Baştan daha çok gönderimde bulunan bir kişi '*onlar*'ya da *kendileri* ile kullanılır:

(200) Bodrum'da tanıştığımız bir çift [*ki onlar* öğretmenmiş].

(ii) Eğer baş sıfatyantümcesinin öznesi değilse, bunun yerine belirteç ya da nesne olarak işlev görür. Bu işlev yaklaşma durum biçimbirimi 3.kişi adılıyla *o / onlar* ya da *kendisi / kendileri* tarafından yapılarak *ki* tümcesinin içinde yer alır.

(201) Sınıflarından Gülten diye çok şımarık bir kız vardı [*ki* Hülya *ondan* /*kendisinden* nefret ederdi].

(202) Dayımın çocukları [*ki* biz *onlarla/ kendileriyle* her yaz buluşurduk], çok güzel tenis oynuyorlardı.

Sınırlayıcı (restrictive) sıfatyantümceleri kullanımında ki *de sınırlayıcı* kullanıma sahiptir.Bazı yapılarda baş genellikle sıfat yantümcesinin öznesi olur ve bu tümcenin eylemi olumsuz olup istek kipi biçimini alır. Ana tümce de genellikle olumsuz biçimde görülür.

(203) Bizim okulda hiçbir öğrenci yok [*ki* Bilge Hanım'dan azar işitmemiş olsun].

Eğer baş ana tümcenin öznesi değilse, adıl kullanımı sürdürülür;

(204) Bir aşçı [*ki* baklava yapmayı bilmesin] ben *ona* aşçı demem

(Kerslake ve Göksel, 2005 : 459).

Başsız (headless) sıfatyantümcelerinin yapılarında, bağlaşık yapılardaki gibi genel bir yapı bulunmaktadır. Eğer, baş-sol yapılarda baş örtük durumdaysa dilbilgisi dışı olma olasılığı bulunur. Bağımlı olmayan ilgi adılının kullanımı, niceleyici soru sorma öğesi ile başın yerinde kullanılarak geçerek edinilir.

(205) [her kimi$_i$ [ki [baba-sı kendisin-i $_i$ sevmez]]]

Bu yapı [+İNSAN] özelliğinde olup başı sınırlandırılmış gibi görünüme sahiptir.

Kuramsal çerçeve bölümünde ad ve sıfat yantümcelerinin geleneksel ve çağdaş çalışmalarda kullanımlarına yer verilmiştir. Bu bölümde yer alan örnekler ve açıklamalar kaynak dil olarak belirlenen Türkçenin geçmişten günümüzde kadar olan yazılı ve sözlü bağlamlarda ele alınışına değinilmiştir. Değinilen bu durumun asıl amacı Türkçede ad - sıfat yantümceleme olgusunda belirlenen farklı dilbilgisel ulamlardaki kullanımlarının Macarcada da benzer kullanıma sahip olunup olunmadığıdır.

Bulgular

Ad Yantümceleri

Çalışmada yer verilen verilere bakıldığında Macarca tümcelerin Türkçe karşılığı çerçevesinde çözümleme görülmektedir. Bu karşılaştırmanın hedefi ad - sıfat yantümceleme olgusunun sözdizimsel ve dilbilgisel açıdan farklılığının yorumsal açıdan görülebilmesidir. Yorumsal açıdan ele alınma nedeni Macarcada kullanımda olan bazı ad - sıfat yantümceleme yapılarının dilin bitişken özelliğinden dolayı tümce düzeyinde açıklanamaması 'yorum' düzeyine bakılması gerekli olmaktadır.

Macarcada iki eylemin bir araya gelerek bir tümcede iki farklı yargının birden belirtilmesi dilbilgisi dışılığa neden olduğu için ad yatntümceleme olgusunda eylemlerden birisi adlaşmaktadır. Macarcada bu durum Türkçedeki gibi belirli biçimbirimler getirilerek elde edilmediği gibi eylemin türüne – anlamına- üye yapısına- cinsiyet ayrımına- zaman farklılığına, belirtilen kişinin tekil ve çoğulluğuna göre yapılandırma değişim göstermektedir.Gözlemlenen bu değişiklikler biçimbirimler için de geçerlidir. Türkçede "ad yantümceleme biçimbirimleri bunlardır" biçiminde ayrıma gidilirken Macarcada kullanılan eyleme göre bazen sözcük bazen biçimbirim olarak yer alırken; biçimbirimler eklendiği sözcüğün son sesine, eril-dişil, tekil- çoğul kişi ayrımına göre farklılık göstermektedir.

(1) Tud- at--nod kɜl hod' nem fog- -s yØn- ni
bil- TÜR. 2.TKL. GRKL. TÜM. OLMSZ. GLCK. 2.TKL Ø gel-
'Gelmeyeceğini bildirmelisin'.

Tümceyi ele aldığımızda *gel-* eylemi tabanlı bakıldığında Türkçede *gel*-eyleminin üzerine ad yantümceleme biçimbirimi getirilerek yapılırken Macarcada *gel*-eylem köküne gelecek zaman biçimbirimi ve kişi biçimini getirerek doğrudan iki eylem kullanımı bulunmaktadır.

(2) Ha- -nem mosoyog somoru les- -ek
KOŞ. OLMSZ:A.Y.Tgül:EMİR mutsuz ol- 1.TKL
'Gülmezse mutsuz olurum'.

Adyantümcesinde olumsuzluk ve şart durumu gözetilmektedir. Macarcada da bu duruma ait biçimbirimi bulunmaktadır ve eyleme eklenerek olumsuzluk biçimbirimiyle birbirinden ayrılmamaktadır.

(3) Megfogad- -ta -e az apuka- -'yo
Kabul et-GEÇ. PAR.BEL. baba-3.TKL:TAMLAYAN
sa- va'- -t ?
söz- BELRT. 3.TKL:TAMLAYAN
'Babasının sözünü kabul etmiş mi?'

Türkçede *kabul et-* eyleminde et- eylemi yardımcı eylem olarak kullanılırken ve ad yantümceleme durumunda yer alırken Macarca da *kabul et-* tamamıyla bir sözcük ile ifade edilir ve ad yantümceleme olgusunu karşılamaz.

(4) Ahmet aki tegnap kibi're- -te a loka's- -t kifizet- -te
AhmetBAĞ. dün kirala- 3.TKL. BEL. ev- BELRT. öde- GEÇ.
az a'r - -a' -t
BEL. para- 3.TKL:TAMLAYAN. BELRT.

'Dün Ahmet evi kiralamak istedi ve parasını ödedi'.Türkçede aynı edici iki farklı işi aynı anda gerçekleştiriyorsa bağlaçlar yardımıyla iki farklı tümce oluşturularak birbirine bağlanabilmektedir. Bu durum gerçekleşirken iki ana tümcenin içerisinde kullanılan eylemler ad yantümceleme yapısına uygun bir durum gösterir ise yantümceleme yapılmaktadır. Örnekte görüldüğü üzere ad yantümceleme oluşumu sergilenmektedir. Fakat bu durum Macarcaya çevrildiğinde EDİCİnin üzerinden sıfat yantümceleme kullanılarak EDİCİ nitelendirilir.

(5) Id'ek- sik a'tugra- -ni az akoda'ly- -ok -at
çalış- ŞİM. atla- A.Y.T. BEL. engel- ÇĞL. BELRT.

'Engelleri atlamaya çalışıyor'.

Türkçede ad yantümceleme biçimbirimlerinden olan{–mA}biçimbirimi Macarca da bir karşılık bulamamaktadır. Bunun yerine {–mAK}biçimbirimi kullanılarak ad yantümceleme eylemi mastar biçimde kullanılır.

(6) Holnap Umut- tal tala'lkoz- ni akar- ok
yarın Umut- BİRLK. görüş- A.Y.T. iste- 1.TKL.
'Yarım Umutla görüşmek istiyorum'.

görüş-eylemi Macarca da başlı başına yalın durumda bulunmaktadır.{-mAK}ad biçimbirimini alarak ad yantümceleme sergilemektedir. Türkçede *iste-* eylemi üzerinde

yer alan şimdiki zaman biçimbirimi Macarcada eylemine göre değişiklik gösterirken genelde karşılık olarak zaman kullanımı gözetilmemektedir ya da geniş zaman tercih edilmektedir.

(7) Holnap Umut- -ot la'tni akar- -ya
yarın Umut- BELRT.gör:A.Y.T.iste- 3.TKL:ŞİM.
'Yarın Umut'u görmek istiyormuş'.

gör-eylemi Macarca da yalın olarak bulunan eylemdir ve tümcedeki kullanımına bakıldığında ad yantümceleme biçimbirimi ile eylem iç içe geçişme sergilemektedir.
iste- eylemi üzerinde yer alan {-mIş}görünüş kipinin Macarcadaki işlevi bitmişlik belirtmektedir.

(8) Holnap Umut- -ot la'tni akar- -rom
yarın Umut- BELRT. gör: A.Y.T. iste- 1.TKL:ŞİM.
'Yarın Umut'u görmek istiyorum'.

(9) Holnap Umut- -ot la'tni akar- -yuk
yarın Umut- BELRT. gör: A.Y.T. iste- 1.ÇĞL:GEN.
'Yarın Umut'u görmek istiyoruz'.

(7), (8). ve (9). örneklerde Türkçede ana eylem üzerinde kişi eklerinin değişimi yapılarak ad yantümceleme eyleminin üzerinde bir değişim olmadığı görülmektedir. Macarcaya bu tümceler çevrildiğinde de Macarcada sadece ana eylem üzerindeki kişinin değişimi gözlemlenmiş ve ad yantümceleme durumunda olan *gör*- eylemi değişkenlik göstermemiştir.

(10) Holnap Umut- -tal tala'lkoz- -ni akar
yarın Umut- BİRLK. görüş A.Y.T. iste- Ø
'Yarın Umutla görüşmek istiyormuş'.

(6) örneğinde açıklandığı gibi Türkçedeki ana eylemdeki kişi ekinin değişimi bu tümceler için ad yantümceleme farklılık göstermekdiği gibi Macarcada da bu durum aynı biçimde işlemektedir.

(11) Heye- -e –b ez- ek- -et most nem mondani
doğru YRDS. daha bu ÇĞL. BELRT. şimdi OLMSZ. söyle:A.Y.T.
'Bunları şimdi söylememek daha doğru olur'.

Macarcada olumsuzluk biçimbirimleri olumsuzlama yapılacak eylemin önünde yer almaktadır. ‘ol-‘eylemi Macarcada yantümceleme yapılacak olan diğer eylemin çeşitine göre kullanım farklılığı sergilemektedir. Ad yantümceleme eylemi olan ‘söyle-‘ eylemi ‘ol-‘ eylemi ile aynı tümce içerisinde yer alamadığı için yantümceleme eylemi Macarcada ana eylem görünümü sergilemektedir.

(12) Seret- -ni -k vele ed'ytt'ɛlni i's
iste- ŞİM. 1.TKL 3.TKL:TAMLAYAN:BİRLK beraber:yaşa:A.Y.T. BAĞ.
i'let- -em ve'gɜ'ig vele lenni
hayat- 1.TKL:TAMLAYAN boyunca 3.TKL:TAMLAYAN:BİRLK ol:A.Y.T.
‘Onunla yaşamak ve hayatım boyunca onunla olmak istiyorum’.

Tümce ele alındığında burada ‘ol-‘ eylemi ad yantümceleme sergilemektedir ve *yaşa*-eylemi üzerinde ad yantümceleme biçimbirimi eklenmektedir. *ol*-eyleminin ad yantümceleme sergilemesinin nedeni ise ‘hayatının sonuna kadar olmak’ biçiminde Macarca da kullanılan yargıdan kaynaklanmaktadır.

(13) A yØvy- ben yo'ł akar- -ok e'łni
BEL. ileri BUL. iyi iste- 1.TKL:ŞİM geçin:A.Y.T
‘İleride iyi geçinmek istiyorum’.

geçin- eylemi Macarcada ad yantümceleme biçimbirimini içerisinde barındırarak bükülmeme sergilemektedir. Eylemin köküne ve yantümceleme biçimbirimi ayrımına varılamamaktadır.

(14) Az olvas- -a's nad'on so'rakoztato'
BEL. oku- A.Y.T. çok eğlenceli- Ø
‘Okuma çok eğlencelidir’.

{-mA}biçimbirimi Macarca da bulunmadığı için onun yerine {-mAk} ad yantümceleme biçimbirimiyle yantümceleme oluşturulmaktadır.

(15) ElyØ- -t az ɜłva'l- -a's ide- -ye
gel- GEÇ. BEL. ayrıl- A.Y.T zaman- BELRT.
‘Ayrılma zamanı geldi’.

ayrıl- eylemine getiriline ‘-a’s’ : {-mAk}biçimbirimi eklendiğin sözcüğün son sesindeki değişime göre farklılık göstererek yantümceleme olgusu sergilemektedir.

(16) Nadou hasnos les hod ve'st- -ves -tek ez- -ɜn a
çok yararlı ol:GLCKTÜM. katıl- A.Y.T. 2.ÇĞL bu- BLRT. BEL.
verseny- ɜn
yarış- BEL
‘Bu yarışa katılmanız çok yararlı olacak’.

Macarcada bir şeye katılma düşüncesi *‘ve'st vesz’ biçiminde kullanılırken ‘katıl-‘ durumunda {-ves}* biçimbirimi ad yantümceleme yapmaktadır.

(17) Orhan megro'ba- -t ɜlØada's- -t tartani
Orhan çalış-GEÇ. sunum- -Ø yap:A.Y.T.
‘Orhan sunum yapmaya alıştı’.

‘tartani’ sözcüğü Macarcada *yap-* anlamına gelmektedir. {-mAk} biçimbirimi eylemin içerisine geçişme göstermektedir.

(18) Øk megtanul- -t -ak irni
3.ÇĞL öğren- GEÇ. 3.ÇĞL yazı yaz:A.Y.T.
‘Onları yazı yazmayı öğrendiler’.

Macarcada *yaz-* eylemi tek başına yer almayıp *yazı yaz-* biçiminde kullanılmaktadır. Bu biçimde kullanıldığında ise ad yantümceleme biçimbirimi eylemin içerisinde yer alarak ek-kök ayrımına indirgenememektedir.

(19) Az i:pylet beya'r- -at -a -i zu'folt- - ak
BEL. bina gir- A.Y.T. BELRT. ÇĞL. kalabalık- ÇĞL. - Ø
‘Bina girişleri kalabalıktır’.

{-at}biçimbirimi Türkçede ad yantümceleme biçimbirimi olan {-Iş} ı karşılayarak ad yantümceleme oluşturmaktadır. Türkçede ana eylem üzerinde kullanımda olan ‘-DIr’ biçimbirimleri yargı belirtip seçimlik görünürken Macarcada bu kullanım görülmemektedir.

(20) Ed ora'- -ig tart Buca- -bo'ł elyut- -ni Alsancak- -ba

bir saat İLGÇ. sür-Ø Buca- ÇKM. git- A.Y.T. Alsancak- YÖN.

‘Bucadan Alsancak’a gitmesi bir saat sürer’.

{-mEsİ} biçimbirimini tam olarak karşılayacak bir kullanım Macarcada yer almamaktadır. Bunun yanı sıra ad yantümceleme de *git-* eylemine {-mAk} biçimbirimi getirilerek mastar kullanım sergileyerek yan tümceleme oluşumu görülür.

(21) Ninc ba'torsa'g- -om a magos- bo'ł le- ne'zni

yok-Ø cesaret- 1.TK:İYE BEL. yüksek- YÖN. aşağı:YÖN. bak:A.Y.T.

‘Yüksekten aşağıya bakmaya cesaretim yok’.

‘bak-‘ eylemi Macarcada kök halinde bulunmaktadır ve ad yantümceleme biçimbirimini içerisinde barındırır. Buna ek olarak yönelme durumunda ‘aşağı’ sözcüğüyle kullanılmasından dolayı yantümceleme sergileyen eyleme ön ek olarak eklenerek yönelim belirtmektedir.

(22) Senki nem seret eles- -ni

kimse OLMSZ sev:GEN. düş- A.Y.T.

‘Kimse düşmeyi sevmez’.

‘-ni’ biçimbirimi ‘düş-‘ eylemine eklenerek Macarcada mastar durumunda yantümceleme sergilemektedir.

(23) Ninc yog- -od hazindi nekem

yok hak- 2.TK:TAMLAYAN yalan söyle:A.Y.T. 1.TK:BELRT.

‘Bana yalan söylemeye hakkın yok’.

yalan söyle- ifadesini Macarcada karşılayan ‘hazindi’ sözcüğü bulunmaktadır ve yantümceleme olgusunu eylem kendi içerisinde barındırır.

(24) Nem ɜnged- -em, hod ez- -ek -et megted- -itek

OLMSZ. izin ver- 1.TK. TÜM. bu- ÇĞL. BELRT. yap:ŞİM 2.ÇĞL

‘Bunları yapmanıza izin vermiyorum’.

yap- eylemi Macarcada ad yantümceleme biçimbirimi almamaktadır. Tümceye bakıldığında ‘bunları yapıyorsunuz ve ben izin vermiyorum’ ifadesi çıkarılmaktadır. İki

ayrı tümce kullanımı sergilerken bu tümceler aynı zamanda gerçekleştiği ifade edilmektedir.

(25) Van- e oka an- -na hod megva'vakoz- -tat –tal en- -gem
Var PAR. neden- BELRT. TÜM. bekle:A.YT. -EDL. GEÇ. 1.TK. BELRT.
'Beni bekletmenin bir nedeni var mı?'

Macarcada soru parçacığı tonlu bir kullanım sergilemektedir. *beklet-* eylemi ad yantümceleme sergilemeyerek geçmiş zaman biçimbirimi alarak iki tümce oluşturmaktadır. Oluşturulan bu tümcelerde bir eylemin diğerinden daha önce yapıldığı vurgusu yer alır.

(26) Yo' dolog hod ismev- -ed Ønmago- -da -t
güzel şey TÜM. tanı:A.Y.T 2.TKL DÖNŞL. 2.TKL. BELRT.
'Kendini tanımak güzel bir şey'.

Türkçede '-DIr' biçimbirimi kullanımı Macarcada yer almayıp aynı zamanda eylem ulamından farklı olarak ad, sıfat gibi kullanımlar ana eylem olarak kullanılamamaktadır. Bundan dolayı bağlaç kullanımı sergilenerek ad nitelendirilerek Türkçede ad yantümceleme sergileyen eylem Macarcada ana eylem olarak kabul edilir.

(27) Murat amint haz- -a erkez- -et felhir- -ot
Murat hemen ev- YÖN. var- GEÇ. ara- GEÇ.
'Murat eve varır varmaz aradı'.

{-ır… -maz} biçimbirimleri yantümceleme sergilemesi Macarcada bulunmamaktadır. Aynı anlamı karşılayacağı düşünülen 'hemen gibi..' sözcük kullanımı eklenerek iki tümce oluşturulur ve bu iki tümcenin eylemi geçmiş zamanda aynı anda gerçekleştiğini gösterir

(28) Umut amint kiyØ- -t a vizga'- -ko'ł felhiv- -ot
Umut hemen çık- GEÇ. BEL. sınav- ÇKM. ara- GEÇ.
'Umut sınavdan çıkar çıkmaz aradı'.

(27) örneğindeki kullanım burada da var olmaktadır. 'hemen gibi..' sözcüğü Macarcada eklenerek ad yantümceleme kullanımı yerine iki tümce kullanımı görülmektedir.

(29) Azt kiva'n- -om hod hołnap hiv- -yon fel ɜn- gem
3.TK:BELRT. dile- 1.TK. TÜM. yarın ara- 3.TK. ara 1.TK BELRT.
'Diliyorum ki yarın beni arasın'.

Türkçede *ki* bağlacı ile yan tümceleme olgusu gözetilmektedir. Aynı durum Macarcada *hod* tümleci ile ad yantümcelemesi kullanımı mevcuttur.

(30) A tana'r ud tud- -ya hod Ceyda Balıkesir- -be men- -t
BEL. öğretmen öyle bil- ŞİM. TÜM. Ceyda Balıkesir- YÖN git- GEÇ.
'Öğretmen Ceyda'yı Balıkesir'e gitti biliyor'.

Ad yantümcelerinde Türkçede kişi boş gönderimi eylemin özelliğine göre farklılık göstermektedir. Macarcada bu duruma bakıldığında sözcükler her zaman başına bir belirleyici istemektedir ve bunun yanında yan tümce oluşumunda bu gibi durumlarda biçimbirimler değil 'hod' tümleyici ile iki tümce bağlanmaktadır.

(31) A tana'r ud tud- -ya hod ar- ra a kurzus- -ra
BEL. öğretmen öyle bil- ŞİM. TÜM. 3.TK. BELRT. BEL. kurs- YÖN.
men- -t -el
git- GEÇ. 2.TK
'Öğretmen seni kursa gitti biliyor'.

Türkçede yantümceleme üzerinde kişi biçimbirimi kullanılan nesnenin kişisine göre değişiklik gösterirken Macarcada bu kullanımda hem ad yantümceleme eylemi üzerinde biçimbirim farklılığına gidilirken aynı zamanda tümcedeki kişiyi belirtmek üzere fazladan adıl kullanımı görülmektedir ve aynı biçimde tümleyici ile iki tümce bağlanarak bir yan tümceleme görülmektedir.

(32) A tana'r ud tud- -ya hod te kurzus- -ra men- -t –el
BEL. öğretmen öyle bil- ŞİM. TÜM. 2.TK kurs- YÖN. git- GEÇ. 2TK.
'Öğretmen sen kursa gittin biliyor'.

(30), (31) deki tümce açımlamaları bu tümce içinde geçerli olmaktadır.

(33) Ez- -t a pulo'ver- -t fehe'r- nek la't – ta
Bu- TAMLAYAN BELRT kazak- BELRT. beyaz- İLGÇ. gör- GEÇ.

‘Bu kazağı beyaz gördü’.

Tümcesine bakıldığında kazağın beyaz olma olasılığı yer almaktadır. Nasıl gördü? sorusuna verilen cevapta odaklanan durumdur. Macarca da bu durum *gibi görmek*ilgeciyle ele alınmaktadır. Aynı sözcük ad yantümceleme oluşturduğunda (34) örneğine bakıldığında;

(34) Ez- -t a pulo'ver- -t ki- fehe'r- -ed- -ett- -nek
Bu- TAMLAYAN BELRT. kazak- BELRT. A.Y.T beyaz- TÜR. GÖR. İLGÇ.
la't- -ta
gör- GEÇ.
‘Bu kazağı beyazlamış gördü’

Türkçede sıfata eklenen ad yantümce biçimbirimleri ile anlamsal ifadelerde değişiklik görülmektedir. Fakat Macarcaya bakıldığında ‘beyazla-‘ eylemi yerine *-ış gibi*anlamını ifade eden {-ett} görünüş biçimbirimi kullanılarak yan tümceleme oluşmaktadır.

(35) Murat a hala- -t Özgün a leves- -t fØz- -te meg
Murat BEL. balık- BELRT. Özgün BEL. çorba- BELRT. pişir- GEÇ. pişir-
‘Murat balığı, Özgün çorbayı pişirdi’.

Türkçede farklı EDİCİler aynı işi yaptığında ana eylem iki kez yenilenmek yerine eylemlerden biri düşürülerek kullanılmaktadır. Bu durum Macarcada bakıldığında birleşik eylem kullanımı görülür ve Türkçede *ki* kullanımla benzerlik gösterir.

(36) Az- -t hall- ot- -tam hod Murat a hal- -at
Şu- TAMLAYAN duy- GEÇ. 1.TK. TÜM. Murat BEL. balık- BELRT.
Özgün pedig a leves- -t fØz- -te meg
Özgün BAĞBEL. çorba- BELRT. pişir- GEÇ. pişir-
‘Murat’ın balığı, Özgünün de çorbayı pişirdiğini duydum’.(35) örneğinde eylemlerden birinin düşürülmesiyle farklı iki edici bir eyleme bağlandığı gösterilmektedir. Bu durum yantümceleme olgusuyla aktarım tümcesi bağlamında kullanıldığında ise; Macarcada ‘belirleyici ile *ki* tümleyicisi’ vurgulanarak iki tümce tümleyicinin yardımıyla yantümceleme oluşturur.

(37) Ti ma mi- -t akar- -tok cna'lni?
2.ÇĞL bugün ne- BELRT. iste- 2.ÇĞL yap:A.Y.T.
'Siz bugün ne yapmak istersiniz?'

yap- eylemi Macarcada tek başına var olarak ad yantümceleme biçimbirimini kendi içerisinde barındırmaktadır.

(38) Nadou fa'vosto'- -volt ya'n- ni a bolt- -ok -at
çok yorucu- GEÇ. gez- A.Y.T. BEL. mağaza- ÇĞL. BELRT.
'Mağaza gezmek çok yorucuydu'.

Macarcada *gez*-eylemine {-ni}biçimbirimi eklenerek ad yantümceleme yapısı oluşturumaktadır.

(39) Doruk- -nak nehez- i'- -re es- -ett bØrØnd- - Øt tspelni
Doruk BELRT. zor- BELRT. 3.TK. gel- GEÇ. bavul- BELRT. taşı: A.Y.T.
'Bavul taşımak Doruğa zor geldi'.

taşı-eylemi kendi içerisinde ad yantümceleme biçimbirimini barındırmaktadır. Yantümceleme sıralanışı bazı tümcelerde farklılık göstermesinin nedeni Macarcada odak noktasının vurgulanan sözcüğe göre değişim göstermesidir.

(40) Az apuka'- -m fe'- -ł a repył- -es- -tØl
BEL. baba- 1.TK:İYE kork- ŞİM. BEL. uçma- A.Y.T ÇKM.
'Babam uçmaktan korkuyor'.

Macarcada *uç-* eyleminin köküne inildiğinde *uçma-* olduğu gözetilmektedir. {-es}biçimbirimi /k/ sesine denk gelmektedir. Bu biçimde ad yantümceleme oluşmaktadır.

(41) Nem had- -yuk abba a Rakı iv- -a's- -t
OLMSZ. vazgeç- 2.ÇĞL. vazgeç- BEL. rakı iç- A.Y.T. BELRT.
'Rakı içmekten vazgeçmeyiniz'.

Türkçe yantümce yapılarına bakıldığında ad yantümceleme biçimbiriminden sonra çıkma durumu kullanılmıştır. Fakat Macarcada *iç-* eylemindeki kullanıma bakıldığında çıkma durumu yerine ad yantümceleme biçimbirimine belirtme durumu eklenerek 'neyi? iç-' durumunun cevabı vurgulanmaktadır.

Sıfat Yantümceleri

Türkçe oluşturulan sıfat yantümceleme türleri Macarcaya çevrildiğinde belirli yapılarda tümleyicinin fazladan bilgi vermesiyle bazı yapılarda ise biçimbirimlerin eyleme eklenmesiyle oluşmaktadır. Örnekler ele alındığında bu durumun temel nedeni kullanılan eylemlerin Macarca eylem örüntüsünde düzensizlik gösterdiğiyle ve dilin kendi içyapısında tam olarak dilbilgisel kuralların sınırlandırıcı bir biçimde işlenmediği görülmektedir.

(1) Ahmet tegnap auto'- -d bi'rel- -t i's kifizet- -te az
Ahmet dün araba BELRT. kirala- GEÇ. ve öde- GEÇ. BEL.
a'r- -ət'- -t.
para- 3.TK:İYE. BELRT.
'Dün evi kiralayan Ahmet parasını ödedi'.

Tümcesine bakıldığında Türkçe veride EDİCİ hakkında fazladan bir bilgi verilmiştir; bu da sıfat yantümceleme biçimbiriminin eyleme eklenmesiyle oluşmuştur. Aynı durum için Macarcaya bakıldığında ise Türkçede bulunan bu biçimbirimin Macarcada bir karşılığının olmamasından dolayı EDİCİ iki işi yapmış bir biçimde ele alınarak iki ayrı tümce oluşturulmaktadır.

(2) Aki megse'rt- -i ma's'- -ok yog- -a- -i -t idØ- -vɜł
S.Y.T. incit- ŞİM. başka- ÇĞL. hak- 1.TK:İYE. YRDS. BELRT. zaman- BİRLK.
megkap- ya a büntete's- -i- -t
al- ŞİM. BEL. ceza- 1.TK:İYE BEL.
'Hak yiyen zamanı gelince bulur'.

Tümce ele alındığında Macarcada tam olarak karşılığı 'başkasını inciten zamanla cezasını alır' anlamına gelmektedir. Tümcenin sıfat yan tümce kurulumu İngilizcenin kullanımıyla benzerlik göstermektedir. *Aki* sıfat yantümceleme tümleyicisi tarafından yantümceleme oluşumu görülürken ekleme yoluyla oluşum bulunmamaktadır.

(3) Sir- -o' sem- -ek -kel ni'z- -ett ră'm
ağla- S.Y.T. göz- ÇĞL. BİRLK. bak- GEÇ. 1.TK:YÖN.
'Ağlayan gözlerle bana baktı'.

{-o} biçimbirimi *ağla-* eylemine eklenerek ‘gözler’ sözcüğünü nitelendirerek yantümceleme örüntüsü sergilemektedir.

(4) Az, aki elvet- -te a ta'ska'- -ya -t kimen- -t
BEL. S.Y.T. al- GEÇ. BEL. çanta- 2.TK:TAMLAYAN BEL. çık- GEÇ.
a soba' -bo'ł
BEL. oda- ÇKM.
‘Çantasını alan odadan çıktı’.

Türkçe tümcenin iki okuması gerçekleşmektedir. 1. bağlamda ele alındığında ‘Çantasını alan bir kişi var ve o çantayı alıp odadan çıkıyor’. 2. bağlamda ise ‘Odada birden fazla kişi var ve çantasını alanlar odadan çıkıyor’ biçiminde yorumlanmaktadır. Macarcaya her iki tümce çevrildiğinde ise dilin yapısı gereği ‘belirli bir kişi çantayı aldı ve odadan çıktı’ biçiminde ele alınmıştır. Bunun sonucunda *‘aki’* sıfat yantümceleme tümleyicisi tarafından yantümce eylemi ana eylemlerden biri sayılarak iki farklı tümceye ayrılmıştır.

(5) Mosolg- -o' ember- -ek –kel seret- -ek dolgoz- -ni
Yüzü gül- S.Y.T. insan- ÇĞL. BİRLK. sev:ŞİM 1.TK. çalış- A.Y.T.
‘Yüzü gülen insanlarla çalışmayı seviyorum’.

Macarcada adı nitelendiren ve aynı zamanda sıfat yantümceleme oluşumunu sağlayan {-o} biçimbirimi eklenerek yantümceleme sergilenişi sağlanmıştır.

(6) Nem tud- -ni, ki fog yön- -ni
OLMSZ. bil:EDL. E.E.Y. kim YRDE:3.TK.gel- E.E.Y.
‘Gelecek kişi kimdir bilinmiyor’.

‘fog’ sözcüğü Macarcada gelecek zaman biçimbirimi ve yardımcı eylem olarak kullanılmaktadır. Ekleneceği eyleme ve tümcenin anlambilimsel işlevine göre farklılık sergilemektedir. Bu tümcede yardımcı eylem görevini görerek aynı zamanda sıfat yantümceleme oluşumunu sağlamıştır.

(7) Tuba nem tud- -ta mi- -t mon- -yon
Tuba OLMSZ. bil- GEÇ. ne- BELRT. söyle- EMİR.

‘Tuba söyleyecek bir şey bulamadı’.

söyle-eylemi bağlamında ele alındığında Macarcada *söyle-, de-* gibi eylemlerde sıfat yantümceleme biçimbirimi {-EcEk} kullanımı yerine emir kipi kullanımı görülmektedir.

(8) A lesakit- -ott vira'g -ok a və'za- -ban voł- -t -ak
BEL. kopar- S.Y.T. çiçek- ÇĞL. BEL. vazo- BUL. ol- GEÇ. 3.ÇĞL
‘Koparılmış çiçekler vazoda duruyordu’.

Macarcada bazı durumlarda sıfat yantümceleme biçimbirimi olan {-mIş} kullanımı görülmektedir. Türkçede çoğu duruma uygunluk gösterebilirken bu biçimbirim Macarcada sadece ‘renk, biçim ve sayı’lardaki değişimleri ifade etmede kullanılmaktadır. {-ott} biçimbirimi ile sıfat yantümceleme oluşumu görülmektedir.

(9) Kurumaz çamaşır yapmışlar.

(8) örneğindeki açıklamanın aksi bir örnek ele aldığımızda ‘çamaşırların’ biçim, renk ve sayıda bir değişimi olmadığı üzere bu tümce Macarcada bir karşılık bulamamaktadır.

(10) Za'kutsa'- bo' keryl- -t -ɜ'ł
çıkmaz yol- YÖN. gir- GEÇ. 2.TK.
‘Çıkmaz yola girdin’.

‘Çıkmaz yol’ Türkçede sonu olan bir yere varılmayan biçiminde algılanırken Macarcada ‘yolun sonu ölüme varıyor’ biçiminde algılanmaktadır. Bundan dolayıdır ki bir biçim değişikliğine varıldığı üzere sıfat yantümceleme görülmektedir. Fakat bu kez kullanımda sözcük kendi içerisinde biçimbirimi barındırmaktadır.

(11) İsmer- -Øz yØt- -t
Tanı- S.Y.T. gel- GEÇ.
‘Tanıdık geldi’.

Türkçede iki okuması olan bu tümceye bakıldığında Macarca anlam olarak karşılığı ‘birine baktım ve o da bana yabancı gelmedi’ biçiminde anlambilimsel boyutu vardır. Bundan dolayıdır ki {-Øs} biçimbirimiyle yantümceleme gerçekleşir.

(12) Ki az, aki ez- -t a könv- -et ir- -ta?
Kim BEL. S.Y.T. bu- BELRT. BEL. kitap- BELRT. yaz- GEÇ.?
'Bu kitabı yazan kişi kimdir?'
Macarcada {-DIr} biçimbirim kullanımı olmadığı üzere sıfat yantümceleme olgusu 'aki' tümleyicisiyle oluşturulurken Türkçede yan tümceleme gösteren *yazan* eylemi Macarcada ana eylem olarak kullanılmaktadır.

(13) Aki dolgoz- -ik siker- -es les
S.Y.T. çalış- ŞİM. başarı- İ.S.Y. ol:GLCK.
'Çalışan kazanır, elması kızarır'.
Tümcesi ele alındığında Macarcada anlam olarak 'çalışıyor başarılı olacak' biçiminde ele alınmaktadır. *aki* tümleyici ile sıfat yantümceleme yapılmaktadır.

(14) İgaz e hod' Devran megbuk- -ott a vizge'- -n
Doğru PAR. BAĞ. devran kal- GEÇ. BEL. sınav- ÇKM.?
'Devranın sınavdan kaldığı doğru mu?'
{-dIK} biçimbirimi Macarcada bir karşılığı bulunmamaktadır. *hod* bağlayıcıyla birlikte yantümceleme oluşturulurken aynı zamanda Türkçede yan tümceleme gösteren eylem ana eylem olarak ele alınır ve soru parçacığı tonlamasına ve önemli olan durumuna göre öne çekilmektedir.

(15) Az- -t mond- -yak hod' Devran megbuk- -ott
Şu- BELRT. söyle- ŞİM:3.ÇĞL. BAĞ. Devran kal- GEÇ.
a vizge'- -n
BEL. sınav- ÇKM.
'Devranın sınavdan kaldığı söyleniyor'.
Aktarım tümcelerinde Macarcada aktarım eylemi ana eylem olarak ele alınırken bir önceki tümcede bahsedildiği üzere {-DIK} biçimbirimini karşılamadığı için yantümceleme eylemi üzerinde geçmiş zaman biçimbirimi kullanımına rastlanmaktadır.

(16) Tegnap Umut az- -t mond- -ta nekem hod ma'r

dün Umut o- BELRT. söyle- GEÇ. 1.TK:YÖN. BAĞ. artık
eleg- -e -var
bunal- 3.TK:İYE ŞİM.
'Dün Umut bana artık bunaldığını söyledi'.

söyle- aktarım eylemine bakıldığında Macarcada daha önceki örneklerde de olduğu gibi 'bunal-' eylemine eklenen biçimbirimin bir karşılığı olmadığı üzere 'hod' bağlacı ile birlikte sıfat yantümcelemesi yapılırken aynı zamanda tümcenin anlambilimsel kullanımına bakılara yantümcelenen eyleme uygun zaman biçimbirimi eklenmektedir.

(17) Tegnap Umut az- -t mond- -ta nekem hod nem
dün Umut şu- BELRT. söyle- GEÇ. 1.TK:YÖN. BAĞ. OLMSZ.
fogya tudni tova'bb byrni
GLCK.GRKL. söyle:GEÇ. katlan-
'Dün Umut bana artık katlanamayacağını söylemişti'.

Türkçede sıfat yantümceleme biçimbirimi olarak kullanılan {-EcEK} biçimbirimi Macarcada sadece gelecek zaman anlamını ifade etmektedir. Bu biçimbirim anlam açısından gelecek zamanı ifade ederken aynı zamanda işlev açısından sıfat yantümceleme yapısını oluşturmaktadır.

(18) Nem volt rola tudoma's- -om hod Emrah keres-
yok GEÇ. 3.TKL:ÇKM. haber- 1.TK:İYE. BAĞ. Emrah ara-
ett en- -gem
GEÇ. 1.TK. BELRT
'Emrah'ın beni aradığından haberim yoktu'.

{-DIğIndAn} biçimbirimi Macarcada bir karşılık bulamamaktadır. Sıfat yantümcelemeleri ele alındığında 'hod' bağlacıyla oluşturulurken anlambilimsel açıdan ele alınarak yantümceleme sergilendiren eylemin üzerine uygun zaman biçimbirimi konarak ayrı iki tümce görüntüsü sergilemektedir.

(19) Furkan az- -t ke'rdez- -te tØ'l- -ɜm hod ri'stves- -ek
Furkan şu- BELRT. sor- GEÇ. 1.TK ÇKM. BAĞ. katı:GLCK. 1.TK.

e a vac'ora'- -n

PAR. BEL. akşam yemeği- BUL.

‘Furkan bana akşam yemeğine katılacak mısın?’ diye sordu’.

Aktarım tümceleri Macarcada ele alındığında yantümceleme oluşumu görülmektedir. Daha önceki örneklerde de ele aldığımız üzere {-AcAK} biçimbirimi Macarcada anlambilimsel olarak gelecek zamanı ifade etsede işlev olarak bu tümcede de sıfat yantümceleme biçimbirimi olarak kullanıldığı görülmektedir.

(20) Nem tud- -om hod a ka've'- -t Ceyda vet- -te

OLMSZ. bil- 1.TK. BAĞ. BEL. kahve- BELRT. Ceyda al- GEÇ.

e vad' Umut

PAR. BAĞ. Umut

‘Kahveyi Ceyda’nın mı, Umut’un mu aldığını bilmiyorum’

Sıfat yantümceleme biçimbirimi olan ‘-dIğI’nın kullanımı Macar dilinde bulunmadığı üzere yantümceleme ‘hod’ bağlacıyla yapılarak yantümceleme eylemi aynı zamanda uygun zaman biçimbirimi eklenmektedir.

(21) Amikor visayöt- -t –em İzmir- -be rØgtØn felhiv- -ta -m

BAĞ. dön- GEÇ. 1.TK. İzmir- YÖN. hemen ara- GEÇ. 1.TK.

Semih- -et

Semih- BELRT.

‘İzmir’e döndüğümde Semihi aradım’.

Tümcesi ele alındığında Macarcada iki eylemin aynı zamanda gerçekleşmiş algısı uyanmaktadır. ‘Dönme ve arama’ ilişkisi aynı zamanda olmuştur ve Macarcada *hemen* sözcüğüyle bu durum pekiştirilerek yantümceleme oluşumu görülür.

(22) Ud' gondol- -om az- -t his'- -em ez- -t Murat tet- -te

öyle san- 1.TK. şu- BELRT.san- 1.TK. bu- BELRT. Murat yap- GEÇ.

‘Murat’ın bunu yaptığını sanıyorum’.

san- eylemi edicinin kendi içerisinde bir *sanması*ve aynı zamanda *sandığı durumu sanması*biçiminde iki üye yapısını da kapsamaktadır. Bunun yanı sıra {-dIK} biçimbirimini karşılayacak herhangi bir durumun olmaması nedeniyle uygun zaman biçimbirimi eklenmektedir

(23) Nem tala'ł- -ta a levɜł- -et amit ir- -t
OLMSZ. bul- GEÇ. BEL. mektup- BELRT. BAĞ. yaz- GEÇ.
'Yazdığı mektubu bulamadı'.

Tümceye bakıldığında *amit* bağlacı ile sıfat yantümceleme olgusunun varlığı görülmektedir. Yalnızca Macarcada zihinsel algı olarak algılana durum bu iki eylemin yine aynı biçimde aynı anda gerçekleşiyor olmasıdır.

(24) U'd hall- -ott – am hod nɜhi'z az'a feladat, amit Øzgyn hołnap
duy- duy-GEÇ. 1.TK. BAĞ.zor BEL. ödevS.Y.T. Özgün yarın
be- -fog –adni
BAĞ. GLCK. ver
'Özgün'ün yarın vereceği ödev zormuş'.

{-fog} biçimbirimi Macarcada gelecek zamanı ifade ederken bu tümce içerisinde işlev olarak *hod* bağlacı ile birlikte sıfat yantümceleme oluşumunu sağlamaktadır.

(25) Az- -t mond- -ta hod ir- -a's kØzbɜn mɜg tØ- -bb -et
Şu- BELRT. de- GEÇ. BAĞ. yaz- E.A.Y boyunca çok daha BELRT.
ir- -ok -mayd
yaz- GEN:1.TK sonra
'Yazdıkça yazacağım dedi'.

{-DIkçA} biçimbirimi tam olarak Macarcada bir karşılık bulamamaktadır. Bu veri kapsamında ele alındığında ise Macarcada anlamı karşılama amacıyla *boyunca* sözcüğüyle ifade edilerek yantümceleme izin vermez iken 'yazacağım' yantümceleme eylemi Macarcada geniş zaman biçimbirimi olan {-ok} ile sıfat yantümceleme sergilemektedir.

(26) Byşra az aki mostana'- -ban kiva'nc'i hod mi- -t vet- -t –em
Büşra 3.TK. BAĞ. bu sıralar BUL. meraklı BAĞ. ne- BELRT. al- GEÇ. 1.TK
'Büşra, ki bu sıralara ne aldığımı merak ediyor'.

ki bağlacı Macarcada 'aki' sözcüğüne işlev ve anlam bağlamında kapsarken sıfat yantümceleme olgusunda kullanım sergilemektedir. Fakat Türkçede *ki*bağlacından sonra yantümceleme oluşturan eylem biçimbirim eklenirken bu durumda {-dIK}

biçimbirimini karşılayacak bir kullanım olmadığı üzere Macarcada tümcenin anlamsal özelliğine bağlı olarak zaman biçimbirimi kullanılmaktadır.

(27) Ez az i'nek- -es aki ed ismer- -t semɜły
Bu şu şarkı- A.A.Y. BAĞ.bir bilin- S.Y.T. biri
'Bu şarkıcı ki bilinmiş biridir'.
{-mIş} biçimbirimi Türkçede sıfat yantümceleme işlevi sergilerken Macarcada da bu durumu karşılayan {-t} biçimbirimi sıfat yantümceleme oluşumu görülmektedir.

(28) Te, aki soha- -sem feleyt- -ed el a fontos nap- -ok- -at
2.TK BAĞ. asla PAR. unut- 2.TK. ŞİM. BEL. özel gün- ÇĞL. BELRT.
mɜ'g te is elfeleyt- -ette- -d
bile 2.TK bile unut- GEÇ. 2.TK.
'Sen ki özel günleri unutmayansın sen bile unuttun'.
aki bağlacıyla birlikte yantümceleme olgusu görülmektedir fakat Türkçede sıfat yantümcelemenin olumsuz kullanımı Macarcada *unut-* eyleminin üzerine aldığı zaman biçimbirimiyle ifade edilerek özel bir biçimbirim kullanımına rastlanmamıştır.

(29) A la'yn aki- -vel a Kurzus- -on tala'łkoz- t-unk aki
BEL.kız BAĞ. BİRLK. BEL. kurs- BUL. karşılaş- GEÇ. 2.ÇĞL. BAĞ.
ma'rya'r- -t it Kora'- bb- -an
daha gel- GEÇ. bura:BUL. önce- daha- ÇKM.
'Kursta karşılaştığımız kız ki o daha önceden de buraya gelmiş'.
{-dIK} sıfat yantümceleme biçimbirimi Macarcada karşılığı olmazken geçmiş zaman biçimbiriminin yantümceleme eyleminin üzerine eklenerek iki tümce görünümü sergiler fakat *aki* bağlacıyla birlikte yantümceleme görüntüsü sergilemektedir.

(30) Ri'ge- bbe- -n vol-t ed' Yeliz nevy dia'k- -om akit
eski- ÇKM. eski var- GEÇ. bir Yeliz TÜM. öğrenci- 1.TK:İYE BAĞ.
mindenki seret- -ett

herkes sev- GEÇ.

‘Eskiden Yeliz diye bir öğrencim vardı ki onu herkes severdi’.

akit bağlacı Macarcada sıfat yantümceleme tümleyicisi olarak kullanılmaktadır. Bunun yanı sıra Macarcada ‘nevy’ sözcüğü Türkçede *diye* tümleyicisine karşılık gelmektedir.

(31) Az ɜ'n osta'ly- -om -ban ninc' oyan diæk aki
BEL. 1.TK:İYE sınıf- 1.TK:İYE BUL. yok hiçbir öğrenciBAĞ.
elsomorit en- -gɜm
üz-1.TK BELRT.

‘Benim sınıfımda hiçbir öğrenci yok ki beni üzmüş olsun’.

*ki*tümleyicisi tarafından Macarcada da yan tümceleme olgusu kullanılmaktadır.

{–mIş} biçimbiriminin eklenmesiyle oluşan sıfat yantümceleme durumu bu tümcede eklendiği eyleme göre sıfat yantümceleme işlevi yerine zamana gönderimde bulunmaktadır.

(32) ɜn nɜm mond- -om tana'r- -nak az oya- -t aki
1.TK OLMSZ. de- 1.TK öğretmen- YÖN. BEL. şöyle- BELRT. BAĞ.
nɜm tud besɜ'łni
OLMSZ. bil- konuş-

‘Bir öğretmen ki konuşmayı bilmeyen ben ona öğretmen demem’.

{-An} Türkçede sıfat yantümceleme oluşturan biçimbirimi bu tümce çerçevesi içerisinde sıfat yantümcelemeyi karşılayacak bir biçimbirim olmamasının yanı sıra eylem mastar durumunda kullanılarak *aki*bağlacıyla yantümceleme oluşumu sergilemektedir.

(33) Fİ'ł- -ek amikor Bysra kiaba'ł Cengiz- -zɜl
kork- 1.TK. BAĞ. Büşra bağır- Cengiz- BİRLK.

‘Büşra’nın Cengiz’e bağırmasından korkuyorum’.

{-mAsIndAn} biçimbirimini karşılayacak herhangi bir yapıya Macarcada rastlanmamıştır. Buna ek olarak oluşturulan tümcede yantümceleme eylemi de ana eylem olarak ele alınarak farklı iki tümce oluşumu görülmüştür.

(34) A hæł amit Ebru ev- -ett
BEL. balık S.Y.T. Ebru ye- GEÇ.

‘Ebrunun yediği balık’

{-DIK} sıfat yantümceleme biçimbirimi Macarcada yer almamaktadır. Sıfat yantümceleme kullanımı elde etmek için İngilizcede olduğu gibi *amit* bağlacını kullanarak sıfat yantümce oluşturacak olan birime gönderimde bulunarak fazladan bilgi verilmektedir.

(35) Amit az ɜ'n Ebru- -m ev- -ett
BAĞ. 1.TK İYE Ebru- İYE ye- GEÇ.
‘Benim Ebrunun yediğini’

Türkçede tamlayan, iyelik ve kişi değişimlerinde sıfat yantümceleme eylemi üzerindeki biçimbirim değişimleri ele alınmıştır. Aynı durumun Macarcada olup olmaması üzerine oluşturulan tümcede Macarcada sıfat yantümceleme bağlacında ya da eylemin üzerinde herhangi bir değişikliğin olmadığı gözlemlenmiştir.

(36) Ebru akinek a la'ny- -a' -nak hal- -at ad- -t -am
Ebru S.Y.T. BEL. kız- TAMLAYAN YÖN.balık- BELRT. ver- GEÇ. 1.TK
‘Benim kızına balık verdiğim Ebru’

Türkçede kişi değiştiğinde yantümceleme eylemi üzerindeki kişi değişimi ve iyelik durumu üzerindelki değişim ele alındığında Macarcada bu durumun biçimbirim üzerinde olmayıp sıfat yantümceleme oluşumunda kullanılan bağlacın farklılaşma gösterdiği görülmektedir.

(37) Cengiz aki nɜm seret- -i a vetɜ'łked- -Ø
Cengiz S.Y.T. OLMSZ. sev- GEN:OLMSZ. BEL. yarış- OLMSZ
-k -e -t
ÇĞL. YRDS. BELRT.
‘Ki yarışma programını sevmeyenCengiz’.

aki sıfat yantümceleme oluşturan bağlaç Macarcada kullanılmaktadır. Bunun yanı sıra {-DIr} biçimbirimi kullanımı gözetilmediği için eylem yapısına uygun ol eylem olarak algılanmaktadır.

(38) Laktat- -u' valami- -t kɜł ɜn- n- -em
doyur- S.Y.T. bir şey ÇĞL. GRKL. ye- YRDS. 1.TK

‘Doyurucu bir şeyler yemeliyim’.

{-u'} biçimbirimi eklendiği sözcükle birlikte sıfat yantümceleme oluşumunu sağlamaktadır. Macarca açısından ele alındığında anlambilimsel açıdan eklendiği sözcüğün niteliğinde farklılık yaratmaktadır.

(39) A ves- -et kutya megugat- -ta az ar- -ra
BEL. kudur- S.Y.T. köpek havla- GEÇ. BEL. ora- YÖN.
ya'r- -o'- -k -a -t
git- S.Y.T. ÇĞL. YRDS. BELRT.
‘Kudurmuş köpek yoldan geçene havlıyordu’.

{-et} biçimbirimi eyleme eklenerek sıfat yantümceleme oluşturmaktadır. Macarcada ele alınan bu biçimbirim sözcüğün niteliğinde- niceliğinde farklılık yaratmaktadır.

(40) Az elves- -et i'v- -ek miat somorkod- -nak
BEL. kayıp- S.Y.T. yıl- ÇĞL. için üzül- 3.ÇĞL.
‘Kaybolan yıllar için üzülüyorlar’

{-ett} biçimbirimi bu tümcedeki işlevine bakıldığında ise yılların herhangi bir niteliği ve niceliği belirtilmediği için (39). tümcedeki karşıladığı biçimbirimle aynı sözlüksel ulama sahip olmasa da aynı işleve sahiptir.

(41) Pont, amikor elkezd- -t -ynk takaritani kopog- -t –ak
tam BAĞ. başla- GEÇ. 1.ÇĞL. temizle- çal- GEÇ. ÇĞL.
az ayto'- -n
BEL. kapı- BUL.
‘Tam temizlemekte olduk kapı çaldı’.

ol- yan tümcelemede kullanılan eylem Macarcada yardımcı eylem niteliğinde kullanılmayıp sadece belirli eylemlere eklenmektedir. Onun yerine bu tümce için *başla-* eylemi kullanılarak ‘amikor’ bağlacıyla birlikte sıfat yantümceleme oluşumu görülür. {-mAktA} biçimbirimini karşılayacak herhangi bir karşılık bulunmamaktadır.

(42) Pont, amikor el akart mɜnni othon- -ro'ł vendi'g yØ- -t
tam BAĞ. çık- iste- çık- ev- ÇKM. misafir gel- GEÇ.
‘Evden çıkıyor olacaktı misafir geldi’.

ol- kullanımına Macarcada rastlanmadığı için bu sefer bağlam içerisinde Macarcaa ifade edilen *iste-* durumu kullanılarak sıfat yantümceleme oluşumu yerine *çık-* eylemini ad yantümceleme biçimbirimleriyle ifade edilmektedir.

(43) Bołdog az a diya'k akiveł ma'v d'akvan tala'lkoz- -om
mutlu BAĞ. BEL. öğrenci BAĞ:BİRLK. artık sık sık buluş- 1.TK.
'Artık sık sık buluşur olduğum öğrenci mutlu'.
ol- eyleminin eksikliğinden dolayı *az* bağlacıyla birlikte 'mutlu öğrenci' yan tümcelemesi yapılarak 'akivel' bağlacıyla birlikte sıfat yantümceleme oluşumu sergilemektedir.

(44) Minden hɜł--re elmed- -ynk ahova' nɜm soka'ro mar nɜm
her yer- YÖN. git- 2.ÇĞL. BAĞ. yakında artık OLMSZ.
fog- -unk tudni elmɜn- -ni
GLCK. 2.ÇĞL. YRDS. git- A.Y.T.
'Yakında gidemez olacağımız her yere gidiyoruz'.
ol- eyleminin eksikliğinden kaynaklanan durum nedeniyle *ahova* bağlacı sıfat yantümcelemesi oluştururken 'gidemez olacağımız' kullanımı yerine 'gidemeyeceğimiz' kullanımı kullanılırken Macarcada 'fog' sözcüğünün işlevi bu bağlamda gelecek zaman ve sıfat yantümceleme işlevini beraberinde getirmektedir.

(45) Az erkɜ'ł- -ɜn lobog- -o za'slo- -ra ni'z- -et
BEL. balkon- BUL. sallan- S.Y.T. bayrak- YÖN. bak- GEÇ:3.TK.
'Balkonda sallanmış olan bayrağa baktı'.
ol- sözcüğünün kullanımı Macarcada yer almadığından dolayı 'sallanan' biçimiyle kullanılmaktadır. Kullanılan bu durumda sıfat yantümceleme yapımında {-o} biçimbirimi kullanılarak oluşturulur.

Tartışma ve Öneriler

Yapılan çalışmada Macarca ve Türkçe alanyazın taraması yapılmıştır. Yapılan alanyazın taraması sonucunda adyantümceleme kuruluşlarında bazı durumlarda iki dil arasında zaman, kip ve görünüş durumlarının iç içe geçmiş olduğu görülmüştür. Macarca tümcelerde bazı kullanımlardında geniş zaman anlatımları şimdiki zamanla ifade edilirken bazı kullanımlarda ise şimdiki zaman kullanımlarının geniş zaman ile ifadesi tespit edilmiştir. Macarcada dilbilgisi kaynakları tarandığında, zaman kullanımının kesinliğine erişilememekle birlikte eylemlerin içyapısal özelliklerine göre kullanım farklılığı göstermelerinin temel bir dilbilgisi kuralı başlığı altında ele alınmamaktadır. *ol*-eyleminin Türkçede yardımcı eylem, asıl eylem ve yantümceleme olmak üzere farklı işlevlerde kullanımı yer alırken, Macarcada bu durumun düzensizlik sergilediği ve bazı eylemlerle kullanılıp bazı eylemlerle kullanılmadığına rastlanılmıştır. Bu çalışmada kip, görünüş, zaman – eylemlerin üye yapısı, sözcük ulamlarının tümcedeki kullanımına göre işlev değişimi durumları gelecek çalışmalarda ele alınarak yeni bulgular elde edilebileceği düşünülmektedir.

Sonuçlar

Ad ve sıfat yantümceleme durumları Türkçede geleneksel ve çağdaş dilbilim açısından ele alınarak alınyazın incelenmiştir. Bunun sonucunda ele alınan durumlar ulamlara ayrılarak ayrıntılı bir biçimde ad ve sıfat yantümceleme biçimbirimlerinin işlevleri araştırılmıştır. Daha sonrasında oluşturulan Türkçe veriler Macarcaya çevrilerek sesletilmiş;sesletilen sesler sesbilimsel abece ile yazılarak yorumlamalarına altlarında yorumlamalarına yer verilmiştir.

Yapılan araştırma sonucunda kaynak dil ve hedef dil arasında ad-sıfat yantümce olgusunun kullanımı açısından ne tür benzerlikler ya da farklılık bulunmaktadır sorusuna ad ve sıfat yantümceleme olguları Macarcada dilbilgisel açıdan düzenlilik sergilemediği görülürken Türkçede bu olgunun sistemli bir biçimde kullanımda olduğu görülmektedir. Türkçede belirli biçimbirimlerle ve tümleyicilerle elde edilen yantümcelemeler Macarcada sözcük temelli ve biçimbirim temelli olarak farklılık gösterdiği gözlemlenirken, Türkçede ad ve sıfat yantümcelemede kullanılan biçimbirimlerin tümünün karşılığının Macarcada var olmadığı sonucuna varılmaktadır. Macarcada ad ve sıfat yantümcelemelerinin kullanımına dikkat edildiğinde tümleyicilerin ve biçimbirimlerin eklenişi eylemin içyapısına, türüne ve anlambilimsel açıdan kullanım farklılığına göre bu olgunun değiştiği gözlemlenir. Bunun yanısıra, değişim gösteren bu durumların dilbilgisi kitaplarında sadece dizge-dışı olduğu ele alınırken dilbilgisi kitapları ayrıntılı bir inceleme sonucu açıklanmalarınarastlanılmamıştır. Ad- sıfat yantümceleme sergileyen sözcüklerin sözdizimsel açıdan sıralanışının farklılaşması

konuşucunun vurgulamak istediği birimi öncelemesine ya da tümce içerisinde yer alan bazı sözcüklerin tümce içerisinde öznenin kullanıldığı konumda kullanılması zorunlu kılındığındandır. Türkçede ad ve sıfat yan tümceleme durumlarının bazılarının aynı zamanda zaman biçimbirimi olarak kullanıldıkları hakkında bilgi verilmiş; fakat Türkçede zaman işlevi içeren biçimbirimler temel tümcenin eylemine eklenirken, Macarcada zaman işlevi içeren bu biçimbirimler yantümceleme biriminin üzerine eklenerek eklendiği eylemin içsel yapısına göre bazı durumlarda işlevini koruduğu bazı durumlarda ise yantümceleme biçimbirim işlevi sergilediği yönünde bulgular elde edilmiştir. Aynı zamanda Türkçede var olan ve Macarcada karşılığı bulunmayan bazı yantümceleme biçimbirimleri iki farklı tümce oluşumuyla aktarıldığı tespit edilirken, yantümceleme birimlerine eklenen zaman biçimbirimleri tümcenin anlambilimsel yorumlamasına bağlı olarak eklendiği gözlemlenmiştir.

KAYNAKÇA

- Banguoğlu, T. (2007). *Türkçenin Grameri*. Ankara: Türk Dil Kurumu Yayınları.
- Chomsky, N. (1981). *Lectures on Government and Binding. Dordrecht*: Foris.
- Ercilasun, A. (2004). *Başlangıçtan Yirminci Yüzyıla Kadar Türk Dili Tarihi*, İstanbul: Akçağ Yayınları, 17.
- Gencan, T. N. (1966). *Dilbilgisi*. Ankara: Türk Dil Kurumu Yayınları.
- Göksel, A. ve Kerslake, C. (2005). *Turkish: A Comprehensive Grammar.* New York: Routledge.
- Günay, D. (2013). *Dil ve İletişim: Dil Hakkında Her Şey.* İstanbul: Papatya Eğitim Yayıncılık.
- Hengirmen, M. (1995). *Türkçe Dilbilgisi*. Ankara: Engin Yayınevi.
- Honti, R. (1920*). A Pocket-book of Hungarian Grammar, Conversation and Customs with Transliteration of the Hungarian Text*. Budapest: Lingua Publishing Company.
- Kıran, Z. ve Eziler Kıran, A. (2013). *Dilbilime Giriş.* Ankara: Seçkin Yayınevi.
- Kornfilt, J. (1996). *Turkish*. New York: Routledge.
- Lewis, G. (1967). *Turkish Grammar,* New York: Oxford Univercity Press.
- Megyesi, B. (1998). *The Hungarian Language A Short Descriptive Grammar*. Department of Linguistics, Stockholm University.
- Underhill, R. (1976). *Turkish Grammar*. Cambridge: The MIT Press.
- Uzun, N. E. (2006). *Biçimbilim Temel Kavramlar*. İstanbul: Papatya Yayıncılık Eğitim.
- Uzun, N. E. (2004*). Dünya Dillerinden Örnekleriye Dilbilgisinin Temel Kavramları: Türkçe Üzerine Tartışmalar.* İstanbul: Kebikeç Yayınları.

NOTLAR

A.A.Y.: Addan Ad Yapan Biçimbirim

A.S.Y: Addan Sıfat Yapan Biçimbirim

A.Y.T. : Ad Yantümceleme Biçimbirimi

BAĞ: Bağlaç

BEL: Belirleyici

BELRT: Belirtme Durumu

BİLRK: Birliktelik Durumu

BUL: Bulunma Durumu

ÇEK: Çekim Biçimbirimi

ÇĞL: Çoğul Biçimbirimi

ÇKM: Çıkma Durumu

E.A.Y.: Eylemden Ad Yapan Biçimbirim

EDL: Edilgen

E.E.Y: Eylemden Eylem Yapan Biçimbirim

BYR: Buyrum Kipi

DÖNŞL: Dönüşlülük Adılı

GEÇ: Geçmiş Zaman

GEN: Geniş Zaman

GLCK: Gelecek Zaman

GÖR: Görünüş

GRKL: Gereklilik Kipi

İLG: İlgeç

İYE: İyelik Biçimbirimi

KOŞ: Koşul – Şart Kipi

OLMSZ: Olumsuzluk Biçimbirimi

PAR: Soru Parçacığı

S.Y.T.: Sıfat Yantümceleme Biçimbirimi

ŞİM: Şimdiki Zaman

TK: Tekil

TÜM: Tümleyici

TÜR: Türetim Biçimbirimi

YÖN: Yönelme Durumu

YRDE: Yardımcı Eylem

YRDS: Yardımcı Ses